P. DRAGOMIRESCU
DOCTOR IN DREPT DIN PARIS
AVOCAT

DIVIDENDE FICTIVE

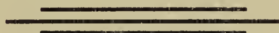

BUCUREȘTI
Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate anonimă
1910

Preţul Lei 2.50

P. DRAGOMIRESCU
DOCTOR IN DREPT DIN PARIS
AVOCAT

DIVIDENDE FICTIVE

BUCUREŞTI
Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate anonimă
1910

INTRODUCTIUNE

Stabilirea beneficiilor, prin mijlocul inventariului şi al bilanţului, este unul din actele esenţiale de administraţiune impuse geranţilor în comanditele pe acţiuni şi administratorilor în societăţile anonime. Această operaţiune, ce ţine de domeniul comptabilităţei sociale, este dese ori viciată printr'o exagerare, mai mult sau mai puţin conştientă, a patrimoniului societăţii spre a face să apară beneficii fictive.

O asemenea practică este şi periculoasă şi frequentă.

Periculoasă fiindcă ascunde adevărata situaţie a afacerilor societăţei, aşa că cei însărcinaţi cu gestiunea ei îi întârziază ruina spre a o agravà.

Creditorii sociali îşi văd gajul, pe care erau în drept să compteze, micşorat, fiindcă o parte din el (capital social) este întrebuinţat spre a distribuì dividende. Acţionarii înşişi primind dividende îşi mănâncă capitalul cu veniturile, şi cu toate acestea, la lichidarea societăţei ei sunt datori să verse suma integrală pentru acţiunile ce au subscris după natura societăţei şi după obligaţiunile ce şi-au luat la constituirea ei (art. 204 c. com.).

Frequentă fiindcă mai aproape la fie ce scandal financiar din zilele noastre delictul de distribuire de dividende fictive nu lipseşte.

Această distribuire are o importanţă considerabilă. Acţionarii doritori de a încasà dividende, se mulţumesc să judece prosperitatea unei societăţi după cifra ridicată a beneficiilor pe care o indică bilanţurile, pe cari bilanţuri ei de foarte multe ori nu le înţeleg.

Şi ce alt ar putea crede în faţa unui bilanţ cu meşteşug aranjat, dacă nu o administraţiune conştiincioasă şi fecundă, o situaţiune socială excelentă? Astfel o repartiţie de dividende fictive stimulează subscripţiunile la o societate nouă; majorarea beneficiilor are de rezultat urcarea preţului acţiunilor şi posibilitatea pentru fondatori de a scurge titlurile lor.

De asemenea ea serveşte să menţină încrederea acţionarilor în succesul unei întreprinderi cari adesea nu funcţionează decât în profitul câtorva speculatori. Aceştia, prin mijlocul beneficiilor fictive întreţin un curs ridicat al acţiunilor şi astfel le negociază cu mai mare uşurinţă. Publicul capitalist nu se poate apăra în contra unei asemenea fraude.

Participarea acţionarilor la afacerile sociale se reduce la votul dividendelor cari le sunt repartisate la sfârşitul fiecărui exerciţiu după piese de comptabilitate, a căror cetire le este foarte grea şi chiar imposibilă.

Legiuitorul comercial a intervenit spre a remedia răul şi a pune capăt acestei inegalităţi. Şi prin articol expres stabileşte două sancţiuni, una civilă, iar alta penală, pentru actele reprobabile ale administratorilor, directorilor şi geranţilor. El edictă în contra acestora delictul de distribuire de dividende fictive, care consistă în faptul de a fi distribuit asociaţilor, acţionarilor sau comanditarilor interese sau dividende neluate din beneficiile reale, cu ştiinţă, în lipsă de bilanţuri sau contrariu cu ceea-ce rezultă dintr'însele, sau prin mijlocire de bilanţuri frauduloase. (art. 265 al. 2).

Cu privire la acest delict se nasc mai multe chestiuni şi anume: In ce consistă delictul în sine? Cari persoane pot fi urmărite pentru delictul de distribuire de dividende fictive? Cum este reprimat acest delict?

Rând pe rând fiecare din aceste chestiuni va fi examinate în toate amănuntele. Şi, deşi greutăţile sunt considerabile fiindcă mă găsesc în faţa unei lipse desăvârşite de literatură, totuşi, voiu pune toată priceperea şi conştiinţa spre a face ca lucrarea de faţă să fie utilă.

Insă, pentru ca examenul să fie mai cu folos va trebui să încep printr'o expunere restrânsă a principiilor elementare de comptabilitate. Şi trebueşte urmat acest procedeu fiindcă,

în adevăr, compturile determină beneficiile. Or, în această privinţă legea nu prescrie anume reguli şi atunci nimic mai uşor de cât să modifici evaluările, mai mult sau mai puţin arbitrare, din inventariile şi bilanţurile ce sunt totdeauna acceptate cu bucurie de către acţionari.

Voiu continua, după aceia să mă ocup în prima parte de dividendele sau beneficile în sine; de fondul de rezervă; de inventariu; de bilanţ; de interese, căci toate acestea sunt elemente cu ajutorul cărora voiu lumina cercetările pentru ca apoi să pot păşì la studierea părţei a doua, unde este vorba de delictul mai sus citat.

In sfârşit în partea a treia ce o închid cu o conclusiune, voiu examină cari sunt persoanele ce comit delictul de distribuire de dividende fictive precum şi responsabilitatea lor împreună cu sancţiunea acestei responsabilităţi. In această parte va trebuì să examinez în scurt şi situaţia beneficiarilor unor astfel de dividende, fiindcă este o chestiune foarte importantă, dacă aceste dividende odată împărţite se mai restituesc ori nu.

NOŢIUNI

DESPRE COMPTABILITATEA SOCIETĂŢILOR

Comptabilitatea unei societăţi pe acţiuni ca şi a unui comerciant este ansamblul scrierilor cari reproduc mişcarea operaţiunilor.

Codul de comerţ prescrie, în această privinţă, ţinerea unor anumite registre, zise obligatorii. Ele sunt: registrul jurnal în care se înscriu zi cu zi şi în ordine cronologică toate operaţiunile societăţei (art. 22—23 c. com.); registrul inventar (art. 24 c. com.) şi registrul copiar. Afară de aceste registre, cari sunt impuse oricărui comerciant, legea mai impune ţinerea unor registre speciale societăţilor în comandită pe acţiuni şi celor anonime (v. art. 142 c. com.).

Pe lângă registrele obligatorii usul a mai creat altele, pe cari le numim facultative, de oare ce prezenţa sau lipsa lor nu este sancţionată, şi cari variază cu obiceiurile, cu importanţa sau genul comerţului ori industriei. Printre cele mai importante putem cità: *straţa* sau *terfelogul* unde se înscriu toate operaţiunile zilnice şi pe măsură ce se efectuează, pentru ca apoi să fie trecute în registrul jurnal; *cartea mare* care este extrasul resumat al registrului jurnal într'o ordine metodică, aşa în cât societatea îşi are situaţiunea fiecăruia dintre acei ce lucrează cu ea; registrul cassei; registrul efectelor de comerţ; registrul mărfurilor, registrul profit şi pierderi; registrul cheltuelilor personale; registrul cheltuelelor personalului; registrul de facturi; scadenţarul, etc.

Organizarea şi funcţionarea comptabilităţei sociale. — Comptabilitatea mai des întrebuinţată de societăţile pe acţi-

uni, ca și de ori ce comerciant, este comptabilitatea digrafică sau în partidă dublă. Ideia de la care pleacă această comptabilitate este că în orice schimb de valori este totdeauna o parte care dă și una care primește.

Comptabilul, comerciant sau societate, este totdeauna una din aceste părți contractante; el va avea socoteala sa după cum o vor avea fie care din terții cari au tratat cu el.

Astfel, oaceeași operațiune dă naștere la două înscrieri în registru, și anume:cel care dă, liberează, o valoare, debitează pe cel ce o primește și se creditează pe el însuși cu aceeași valoare. De exemplu: A împrumută pe B cu 5000 lei.

După ce a înscris în registrul său jurnal, B lui A 5000 lei. ceeace însemnează comptul lui B datorează comptului lui A 5000 lei. B va face două mențiuni în cartea mare. La debitul propriului său compt el va menționà: primit dela A 5000 lei; iar la creditul comptului personal al lui A va menționà: A împrumutat 5000 lei.

Când este vorba de două societăți cari operează între ele lucrurile se petrec la fel.

Practica a suprimat comptul global unic spre a-l înlocuì prntr'un oarecare număr de compturi sub-divizionare și cari sunt compturile de valori și compturile de persoane.

Compturi de valori. — Fiecare din ramurile comerțului, industriei, sau întreprinderii sociale sunt personificate. Câte ramuri de comerț, de industrie... atâtea compturi de valori cari exprimă mișcările acestora în opozițiune cu compturile terțiilor sau persoanelor.

De obiceiu se distinge: comptul capital, care reprezintă aportul social; compturi imobile, material, utilagiu, mobilier, cari reprezintă valorile dobândite cu o pare din comptul capital; comptul cassă, depositar de monede; comptul mărfuri generale, care indică intrarea și eșirea mărfurilor; comptul efecte de primit, care cuprinde efectele de comerț, (bilete la ordin, polițe, etc.) date societății spre achitarea datoriei; comptul efecte de plătit, care cuprinde efectele de comerț subscrise sau acceptate de către societate.

Compturi de ordine și de metodă. — Aceste compturi exprimă unele schimbări produse în anume valori (sporire,

micşorare, depreciere) şi unele scrieri ce necesită acordul şi sinceritatea compturilor.

Compturile de ordin exprimă variaţiunile suferite de către unele valori (compturi de amortisare mai ales) şi unele cheltueli necesitate de întreprinderea societăţei (cheltueli de instalare, cheltueli generale, etc.).

Compturile de metodă exprimă unele operaţiuni de control sau de regulamentare a scrierilor (diferenţe de casă, interese, agiuri). Intre fiecare din aceste compturi funcţionează comptabilitatea digrafică.

Fiecare din aceste ramuri presumă un furnisor care s'ar găsi în raport de afaceri cu comerciantul însuşi sau cu societatea. Comerciantul primeşte dela furnisor valori cu cari se va debită el însuşi şi va credită pe furnisor şi invers. De exemplu: o societate vinde mărfuri pe bani gata lui A. Comptul mărfurilor este creditat cu mărfurile liberate, comptul cassă, care primeşte plata dela A este debitat cu suma ce primeşte.

Să presupunem o operaţiune inversă, şi anume o cumpărare făcută de către societate. Comptul mărfuri este debitat cu mărfurile primite, comptul cassă este creditat cu suma plătită lui A.

Debitul comptului mărfuri şi debitul comptului cassă indică mărfurile şi banii intraţi în patrimoniul societăţei; creditul fie căruia din aceste compturi indică mărfurile eşite din patrimoniul societăţei.

Dacă operaţiunea, în caz de cumpărare, avusese loc cu termen, comptul furnisorului A ar fi fost creditat, în acelaş timp ce comptul mărfurilor ar fi fost debitat. In caz de vindere, comptul cumpărătorului A ar fi fost debitat în acelaş timp ce comptul mărfurilor ar fi fost creditat.

Această dublă menţiune permite societăţei să cunoască situaţiunea sa personală adevărată; ea asigură exactitatea compturilor cari se controlează şi se verifică unele pe altele. De oare-ce fie-ce sumă înscrisă la debitul unui compt este de o potrivă înscrisă la creditul unui alt compt, socotind debitul şi creditul tuturor compturilor se va obţine totdeauna tota-

luri identice. Dacă este altfel înseamnă că s'a strecurat o eroare undeva.

Aceste diferite compturi pot fi grupate sistematic și repartizate în patru serii. Următoarea enumerare pare cea mai logică, fiindcă urmează mersul natural al afacerilor.

Prima serie: compturi capital, ce reprezintă aporturile făcute societăței; rezerva legală, statutară, intrări.

A doua serie: Compturi de intrări cari formează întrebuințarea capitalului primitiv și contra parte a creditelor furnisate de terții: compturi imobile, utilagii, material, fonduri de comerț, mărfuri, cassa, portofoliuri, efecte de primit, efecte de plătit, amortismente, cheltueli de instalare.

A treia serie: Compturile terțiilor sau compturi nominative deschise fiecărui terțiu care tratează cu societatea: creanțe îndoioase, cheltueli de lichidare.

A patra serie: Comptul rezultatelor, sau comptul profitului și pierderilor, exprimând rezultatele produse de către operațiunile consemnate la compturile precedente: cheltueli generale, profituri și pierderi, rezultatele exercițiului.

CAPITOLUL I.

DIVIDENDE SAU BENEFICII

In ce consistă dividendele sau beneficiile, bine înțeles presupunând că socictatea câștigă și apoi pierde.— De câte feluri sunt ele. — Când o societate este în beneficii și prin urmare când în realitate poate fi vorba de distribuirea lor. — Prima opiniune. A doua opiniune. — Rațiunile practice cari justifică distribuirea dividendelor. — Rațiunea juridică dată în Franța de către Wavasseur. — Combaterea ei. — Opiniunea lui Duvergier spre a concilia cele donă teorii.

Dividend se numește o parte din beneficiile realizate din operațiunile sociale, destinate să fie distribuite asociaților conform clausei contractului de societate.

Cuvântul dividend, în general, se întrebuințează când este vorba de societăți pe acțiuni, în societățile în nume colectiv, sau în comandită simplă, din contră, se întrebuințează cuvântul beneficiu sau interes. In tot cursul acestei lucrări, mă voiu servì de cuvântul dividend pentru toate societățile spre a evità ori-ce confusie.

In lipsă de beneficii nu se pot concepe dividende; puțin importă de a determina ce înțelegem prin beneficiu.

Beneficiul este excedentul valorilor produse asupra valorilor consumate, adică diferența între valorile angajate într'o operațiune și produsul acestei operațiuni, presupunând acest produs superior valorilor angajate; contrariul constitue pierderea.

Beneficiile se împart în beneficii brute și beneficii nete.

Beneficiul brut se calculează independent de cheltuelile generale și fondul de rezervă; iar beneficiul net scoțându-se aceste cheltueli.

In practică, aceste regule se aplică cu uşurinţă când este vorba de o operaţiune determinată, simplă şi de scurtă durată; dar acesta este un caz foarte rar în materie de societate, afară, bine-înţeles, de societăţile în participaţie cari se constituesc de cele mai multe ori în vederea unui scop mai restrâns.

Chestiuni delicate se ivesc, însă, când este în joc o societate constituită în vederea exploatărei unei industrii, sau a unui comerţ de lungă durată, adeseori nedefinită, cum sunt, de exemplu, cea mai mare parte din societăţile anonime. Aproape la fie-ce moment se nasc conflicte între necesităţile practice ineluctabile şi regulele de drept strict.

Când se poate spune că o societate este în beneficii? Logic vorbind, este fără îndoială, că nu putem cunoaşte rezultatul definitiv al operaţiunilor sociale decât la sfârşitul acestor operaţiuni; nu putem şti dacă o societate este în beneficii sau în pierdere, ca socoteală absolută, decât la liquidaţiunea sa; numai la această epocă putem compara cu folos valorile angajate în operaţiunile sociale cu rezultatul acestor operaţiuni.

Cu alte cuvinte, în realitate, nu poate fi chestiune de distribuire a dividendelor decât la sfârşitul societăţei.

Justinian spuneà: *Si in alia re lucrum, in alia damnum illatum sit: compensatione facta, solum quod superest, intelligetur lucri esse* (1). Iar Paul se exprimă în aceşti termeni: *Neque enim lucrum intelligitur, nisi omni damno deducto; neque damnum nisi omni lucro deducto* (2).

Această opiniune a fost susţinută (3) şi imediat s'au căutat referinţe în vechiul drept; s'a descoperit că Straccha, în secolul al XVI-lea, adică atunci când încep să se creeze marile companii comerciale, recomandà comanditarilor să lase toate beneficiile în societate, adică, să nu se gândească la împărţirea beneficiilor decât la închiderea operaţiunilor sociale (4).

---

1) Inst. Lib. III, lib. XXVI, § 2 in fine.
2) L. 30, ff. Pro. Soc.
3) Dalloz, Sociétés, No. 386.
4) Frémery, p. 52; Straccha, De contrat. mercat., No. 16, p. 383.

Găsim, de asemenea, în statutele negutătorilor Senei o clausă care stabileşte că asociatul care ar vroì să vadă responsabilitatea sa limitată la capitalul angajat şi la fructele dobândite, trebue s'o declare notarului [1]. Ceea ce pare a însemnà că asociatul nu va încasà dividendele decât la sfârşitul societăţei, sau să raporteze, dacă e locul, pe acele pe cari le-a perceput.

Această opiniune nu are pentru ea decât meritul unei logici riguroase. Din punct de vedere practic, în mijlocul condiţiunilor economice, al cerinţelor materiale a vieţei comerciale, ea este absolutamente inaplicabilă.

Şi cu drept cuvânt, nu poţi impune asociaţilor să-şi imobilizeze în mod aleatoriu şi indefinit capitalurile lor în vederea unei speranţe, sau chiar a unei quasi-certitudini de beneficii, mai mult sau mai puţin, considerabile. Cu ce voi trăì ei, dacă presupunem că cea mai mare parte din avere o au angajată în societate?

In asemenea condiţiuni ar fi, materialmente imposibil de a adunà, de a grupà capitaluri.

Din contra, dacă beneficiile realizate ar fi considerabile, ce ar devenì aceste valori acumulate în cassa societăţei, ele vor fi, mai de grabă, o sarcină oneroasă decât o sursă de profit. Vroind să le fructifici te expui să le pierzi în speculaţiuni hazardate. In faţa acestor dificultăţi serioase, nimeni nu s'a gândit, în mod serios, să aplice această teorie şi ori cât de departe am merge cu cercetările în usagiile comerciale vom vedea cà împărţirea beneficiilor, distribuirea dividendelor se fac la scadenţe regulate în cursul societăţei.

Savary [2] inserează în formulele sale pentru actele de societăţi în comandită o clauză în virtutea căreia asociaţii convin că fiecare va avea dreptul să preleve o sumă anuală asupra beneficiilor sociale, dacă sunt. Este evident că această clausă erà obişnuită.

Dar numai decât o obiecţiune se iveşte. Foarte bine, se poate spune, să admitem că asociaţii nu pot aşteptà sfârşitul

---

1) Frémery, p. 52; Statuti della mercantia di Siene, ch. CLXIII.
2) Frémery, p. 53. Savary, l. I, p. 393, art. 23, p. 406, art. 21.

societăței pentru a percepe beneficiile; este natural, este indispensabil ca aceste beneficii să fie împărțite pe măsură ce se produc. Toate bune, atât cât speculațiunile sunt fructuase, atât cât societatea prosperează; creditorii n'au de ce să se plângă, capitalul social, ce le servă de gaj, rămâne intact.

Dar anilor buni este posibil să le urmeze ani răi, operațiunile sociale pot fi de-odată periclitate; societatea va lâncezì câtăva vreme și va sfârșì printr'un faliment.

Dacă, după regulele logicei și ale dreptului strict, s'ar fi așteptat acest moment pentru a împărțì beneficiile, asociații nu ar mai aveà ce să ceară; prin urmare ceeace au incasat dețin pe nedrept; distribuirea de dividende n'a putut să fie decât provizorie și condițională, cu condițiunea că lichidarea se va soldà printr'un beneficiu; condițiunea nu s'a realizat, prin urmare dividendele percepute trebuesc restituite.

Creditorii, de altfel, au contractat cu o persoană morală, societatea, având un patrimoniu distinct de cel al asociaților, însărcinată de către aceștia de a face să fructifice acest patrimoniu într'o speculațiune determinată. Or, operațiunile sociale formează un tot indivizibil și solidar; produsele anilor buni trebuesc să servească spre a compensà pierderile din anii cei răi. Aceasta nu se realizează dacă produsele sunt distribuite de către societate, pe măsură ce ele se realizează, și distribuirea lor equivalează cu o înstrăinare definitivă.

In definitiv, patrimoniul social trebue să aibă viața sa proprie și autonomă, întocmai ca un patrimoniu individual, până la finele societăței, până la lichidare, care se aseamănă foarte bine cu o succesiune, succesiune cu beneficiu de inventar în societățile cu responsabilitate limitată.

Dar s'ar putea obiectà că asociații nu sunt ținuți decât în măsura aportului lor, însă obiecțiunea nu poate rezistà, căci va trebui să se facă proba că restituind dividendele percepute, în caz de lichidare dezastroasă, ei vor pierde mai mult decât aportul lor. Or, se poate susține așa ceva? evident că nu. Și, ceva mai mult, aceasta ar duce cel mult la nerealizarea unei speranțe, la o lipsă de beneficiu, dar niciodată la un excedent de pierdere. Asociații știau, când au creat socie-

tatea că aportul lor este expus riscurilor, şi au limitat aceste riscuri cum au crezut de cuviinţă, a fortiori, deci, ştiau că se puteà întâmplà să nu aibă beneficii.

A permite asociaţilor să păstreze sumele percepute sub numele de beneficii, atunci când lichidarea se soldează cu un deficit, este, din contră, în logică pură, a autorizà, oarecum, rambursarea parţială sau integrală a mizelor.

Fără îndoială aceste deducţiuni sunt logice, numai că sistemul care constitue o concesiune asupra sistemului radical expus mai sus, ca şi acela se loveşte de imposibilităţi absolute.

In fond soluţiunea a doua consistă mai mult în o agravaţiune decât într'o amelioraţiune a celei dintâi.

La drept vorbind, restituirea dividendelor percepute de către asociaţi ar fi totdeauna un dezastru pentru ei.

De cele mai multe ori aceste dividende sunt consumate, angajate în alte speculaţiuni; să vii pe neaşteptate şi să ceri restituirea lor, ar însemnà să provoci în mod inevitabil sguduituri economice cu consecinţi periculoase.

E mai de preferat speranţa nerealizată a primului sistem decât restituirea preconizată de cel de al doilea.

Şi dacă ne-am mai gândi la dificultatea specială, inerentă societăţilor pe acţiuni, de a acoperi dividendele.

Dat fiind faptul că acţiunile se transmit la infinit, mai în totdeauna am fi siliţi să cerem restituirea lor la persoane cari nu mai fac parte din societate. Cum să le regăsim? Intâiu de toate ele au fost cu desăvârşire streine de speculaţiunile cari au ocazionat pierderile. Poate aceste pierderi sunt datorite unei deciziuni nechibzuite a adunărei acţionarilor, unei rele alegeri, făcute în persoana geranţilor, a administratorilor, şi aceste deciziuni ar fi fost luate, aceste alegeri făcute într'un timp când persoanele sus zise nu mai făceau parte din societate, prin urmare când nu au avut posibilitatea să se pronunţe. Ar fi oare legitim ca ele să suporte consecinţele unor fapte la săvârşirea cărora nu au luat cea mai mică parte?

Cu un atare sistem nimeni nu şi-ar mai riscà capitalul. Acestea sunt raţiunile practice cari justifică distribuirea dividendelor succesive şi definitive; ele sunt imperioase şi de-

cisive și se pot concretiză sub această formulă „utilitatea publică“.

Utilitatea publică în vederea căreia se înjghebează vastele întreprinderi, pe cari le pot aborda numai capitalurile imense atunci când aceste capitaluri nu se vor obține decât prin grupare și asociațiune.

Utilitatea publică, care permite tuturor, grație desvoltărei spiritului de asociațiune, să participe la producțiune și la bogăție, care permite micei economii de a se fructifică și de a aveà o rațiune să existe.

In Franța, unul dintre juriștii cunoscuți care a scris asupra societăților, d. Vavasseur [1] a încercat să dea oare cari rațiuni juridice. El spune: dividendele sunt fructe ce aparțin asociaților și ca atare ei le-au dobândit și consumat de bună credință (art. 547 și urm. C. civ. fr.).

Putem răspunde, că dacă produsele operațiunilor sociale sunt fructe, aceste fructe nu devin beneficii, decât atât cât sunt un excedent asupra fondului la lichidarea societăței.

Altfel cum ar puteà asociații să-și apropie asemenea fructe? Cu titlu de proprietar? Fără îndoială că nu, de oare ce isvorul acestor fructe, fondul social, nu le aparține; el aparține societăței persoană morală. Atât cât aceasta există ei nu au asupra ei alt nimic decât un drept de creanță, nedeterminat ca valoare. Numai la disoluțiunea societăței asociații vor deveni coproprietari în indiviziune pe fondul social.

Teoria eminentului jurist s'ar puteà aplicà societăților civile și tuturor acelor ce nu sunt persoane morale.

Nici ca posesori de bună credință asociații nu-și pot apropià fructele fiindcă este foarte greu ca ei să întrunească condițiunile impuse de art. 550 Codul civil francez posesorului, pentru a putea stăpâni fructele. Unde va fi justul titlu și cum ar puteà asociații să pretindă că posedă de bună credință fondul social, isvor al fructelor, fiindcă ei au creat persoana morală, proprietară a acestui fond.

Nu, asociații nu sunt împrumutători și dividendele nu sunt interese

---

[1]) Vavaseur. No. 618.

Adevărul este că, asociaţii, în virtutea contractului lor de tovărăşie, trebuesc să împartă între ei beneficiile realizate de societate, fiindcă ei s'au asociat în acest scop, condiţiune ce este de esenţă contractului (art. 1491 c. civ. rom.).

Şi atunci revenim de unde am plecat: nu poate fi vorba de beneficii de cât atunci când există, şi spre a vedea de există trebue să aşteptăm sfârşitul operaţiunilor sociale.

Tot aşa de neexact este a spune că produsele periodice ale fondului social sunt fructe ce aparţin asociaţilor prin perceptiune, căci singur proprietarul fondului productiv şi posesorul de bună credinţă devin stăpâni pe fructe; or, un asociat oarecare nu este nici unul nici altul atât cât durează societatea.

Dacă vrem o raţiune juridică care să legitimeze, distribuţiunile periodice şi definitive de dividende, o găsim în principiul libertăţei convenţiunilor din art. 969 c. civ.: „Convenţiunile legal făcute au putere de lege între părţile contractante". Regula în virtutea căreia nu este pierdere sau beneficiu decât după disolvarea societăţei, nu este de ordine publică; deci se poate derogà. Şi dacă se inserează o clausă în statutele sociale, prin care să se prevadă distribuiri succesive şi definitive de dividende pe măsură ce aceste dividende se produc, aceasta e de ajuns dacă terţii au cunoscut-o. Ei au contractat cu societatea, în cunoştinţă de cauză, statutele, împreună cu clauzele lor, au fost în mod liber acceptate; deci, distribuirile de dividende îşi au sprijinul juridic în convenţiunea liberă a părţilor.

Azi este pretutindeni admis, atât în doctrină cât şi în jurisprudenţă, că distribuirile de dividende sunt legitime [1].

Inainte de a închide această discuţiune să amintim o opiniune mijlocie, o încercare de conciliere între teoriile vechi şi cele actuale, adică între teoriile extreme. După d. Duvergier, asociatul va fi ţinut la restituirea dividendelor percepute, în caz de pierdere posterioară, dar numai faţă de creditori ante-

---

[1]) Alauzet, No. 115; — Pont, No. 1481. — Vavasseur, No. 630. — Molinier, No. 555. — Delangle, No. 345 şi urm. Frémery, p. 53.

[2]) Duvergier, No. 398.

riori distribuţiunei. Numai aceştia se pot plânge de dispariţiunea garanţiilor pe cari au putut să se bizue; creditorii posteriori, din contră, nu au putut să considere de gaj al lor valori cari nu mai erau în posesiunea societăţei atunci când ei au tratat cu ea.

Este inutil să mai reproduc argumentele ce am reprodus mai sus, de oare ce am arătat, că s'a susţinut principiul absolut, că asociaţii nu au nici un drept asupra fructelor, produs al operaţiunilor sociale, cari fac parte din patrimoniul societăţei atât cât durează personalitatea ei. Este evident că nici un drept de preferinţă nu trebue să existe între creditori; dar în vederea utilităţei publice şi fiindcă, contractând în cunoştinţă de cauză, au acceptat această condiţiune, distribuirea trebue să fie definitivă faţă de unii ca şi de alţii.

Şi nu se poate rezumă mai bine această discuţiune decât amintind dispoziţiunile art. 117 c. com., după cari asociatul comanditar nu răspunde de pierderile şi datoriile sociale de cât până la concurenţa mizei sale. Această sumă reprezintă persoana sa şi ea răspunde de datorii sau pierderi, iar nu el. Fără această miză el nu mai este asociat; deci, tot ce nu este miză în societate şi totuşi îi aparţine, este o datorie a societăţei către el. In consecinţă, când beneficiile realizate exced miza sa el este creditor al acestui excedent, pe care nu numai că-l poate retrage dar i-l poate lăsa şi în societate, şi atunci această lăsare se consideră ca un împrumut pentru care poate stipulă dobânzi.

CAPITOLUL II.

BENEFICII REALIZATE POSTERIOR PIERDERILOR

Studiăm ipotesa contrarie, adică societatea pierde şi apoi câştigă. Dacă asociaţii pot percepe dividende înaintea reîntregirii capitalului. Prima soluţiune. — Combaterea ei. — Clauza statutară expresă.

Am presupus până aci că societatea s'a soldat prin beneficii şi apoi prin pierderi. Să ne închipuim hipotesa contrarie, adică societatea pierde şi apoi câştigă.

Societatea a luptat câtăva vreme în contra neşansei, fiecare an s'a remarcat printr'un deficit; după aceia, încet, încet, afacerile şi-au reluat cursul lor normal şi iată societatea din nou în beneficii.

Au asociaţii dreptul să perceapă dividende, sau trebue să aştepte până ce capitalul va fi reîntregit?

In preconizarea primei soluţiuni s'au găsit mulţi autori şi cel mai convins pare a fi d. Vavasseur [1].

El se întreabă dacă nu cumva societatea care'şi reconstitue capitalul înainte de a distribui dividende nu ascultă unor scrupule exagerate, dacă nu cedează unui falş punct de onoare, la un sentiment mai mult instinctiv decât cugetat.

Din moment ce, spune el, ceea ce'i rămâne este suficient pentru operaţiunile sale, suficient pentru a câştiga, de ce să privezi pe acţionari de beneficii în acest interval, poate lung, care va fi necesar spre a repară pierderea? De ce nu o amortizare succesivă? Este oare de crezut, că interesul privat al

¹) Vavasseur, No. 646 şi urm.

societăței, sau interesul general, va fi lezat prin acest temperament equitabil? Interesul societăței?

Dar mai de grabă supresiunea oricărei repartițiuni ar fi de natură să răspândească nelinişti rău fundate în spiritul publicului şi al acționarilor; să arunce discreditul asupra societăței şi prin urmare să-i compromită acțiunile.

Intru cât priveşte interesul general, el tinde să reunească şi să grupeze capitalurile răspnâdite, impunând posesorilor de acțiuni obligațiuni oneroase, şi pentru unii chiar dureroase de suportat [1].

Cred că o asemenea practică nu trebueşte admisă. Cum să te poţi gândi la distribuirea dividendelor atunci când, în realitate nu există beneficii? Cu acest chip asociaţii ar lua o parte din aportul lor; terţii cari au tratat cu societatea nu ar mai avea garanţiile ce le-au fost oferite.

Să presupunem că după un an sau doi de beneficii societatea este declarată în faliment. Este evident că creditorii se vor găsì frustraţi; ei aveau dreptul să se bizue pe capitalul social şi acest capital n'ar mai există de oare ce ei l'au absorbit în parte. Este, în sfârşit, vădit că faţă de asociaţi nu poţi numì beneficiu de cât ceea ce excede capitalul ce ei au vărsat. A acceptà dela societate o sumă oare care atât cât acest capital nu este intact, înseamnează restituirea unei părţi din aportul social, ceeace este contrariu angajamentelor.

De altfel, aci argumentele mai sus expuse, adică: distincţiunea patrimoniului social de cel al asociaţilor, autonomia absolută a acestui patrimoniu până la lichidare, iau o forţă unică; ele nu mai sunt în contradicţiune cu necesităţile practice, raţiunea de utilitate publică nu mai poate fi invocată, căci asociaţii când au contractat ştiau bine că nu vor avea dividende decât atunci când sunt beneficii.

Unii cred că lipsa unei distribuiri de dividende micşorează creditul societăţei. Dar atunci ar trebui să mergem mai departe şi sà spunem că chiar în caz de pierdere, ar fi legitim să mascăm situaţiunea prin distribuţiuni, căci, la drept vor-

[1]) Vavasseur, No. 648; Lyon-baen et Renault Préces de dr. comm. I, No. 455, p, 211.

bind acesta este momentul când societatea ar aveà trebuinţă de credit, însă aceasta ar conduce la un abus de încredere.

Tot ceeace precede presupune, bine înţeles, tăcerea statutelor asupra acestui punct; trebue deci să aplicăm şi aci principiul libertăţei convenţiunilor. Dacă statutele, publicate fiind, conţin o clauză care prevede că chiar în caz când capitalul ar fi absorbit în parte de pierderi şi înnainte de ori ce reconstituire integrală, se vor distribuì dividende ori de câte ori inventariul se va soldà cu beneficii, fără îndoială că terţii nu vor aveà de ce să se plângă, de oare ce au contractat în cunoştinţă de cauză. Dar care societate va publicà o asemenea clauză? Nu ar însemna aceasta o moarte anticipată a creditului?

Evident că da. In lipsa unei clauze de atare natură se poate ajunge la acelaşi rezultat printr'alt mijloc legitim, şi anume: atunci când statutele, permit reducerea capitalului, să se opereze, conform clauzelor statuare, reducţiunea acestui capital şi să o anunţe terţiilor pe calea publicităţei legale.

CAPITOLUL III.

FOND DE REZERVĂ

In ce consistă fondul de rezervă. — Câte feluri de fonduri de rezervă există. — La ce servește el. — Cum este reglementat fondul de rezervă la noi.

Uneori beneficiile nu sunt distribuite în întregime asociaților. O quotă parte din ele este preluată de către societate spre a forma, ceeace se cheamă fondul de rezervă.

Este un fond de rezervă statuar, adică prevăzut de statutele societăței, fără ca legea să-l impună, ceeace întâlnim în societățile de persoane, și un fond de rezervă legal, impus de lege, pe care'l vedem la societățile anonime.

Fondul de rezervă este un capital pus la dispozițiunea societăți spre a proceda la trebuințele urgente și neașteptate, spre a acoperì pierderile extraordinare, spre a regulà cifra dividendelor, adăogând la beneficiile de distribuit în anii răi, suma necesară pentru ca veniturile anuale ale părților sociale să nu sufere diferențe prea mari. Cu alte cuvinte, este o instituțiune de prevedere.

La noi legea impune formațiunea unui fond de rezervă (art. 184 c. com.), societăților în general, pe când în alte legiuiri, cum este cea franceză de exemplu, numai societățile anonime sunt obligate să-și formeze un fond de rezervă (art. 36 lg. din 1867).

Rezerva, după legiuirea noastră, fiind legală este indisponibilă, cel puțin atât cât nu depășește cifra de a cincea parte din capitalul social după cum prevede ea. Ori ce distribuire

de dividende prin punerea în contribuţiune a acestui element de activ real este o distribuire de dividende fictive [1].

In plus legea cere să se preleve în fiecare an o a douazecea parte din beneficiile nete ale societăţei pentru formarea acestui fond de rezervă. Orice distribuire de dividende făcute fără să se scadă a douăzecea parte din beneficii este o distribuire de dividende fictive, mai mult sau mai puţin în această proporţiune.

Bine înţeles, când fondul de rezervă a atins a cincea parte din capitalul social, dacă statutele prevăd o mărire peste această cifră, surplusul devine rezervă statuară, şi ca atare este esenţialmente disponibilă.

---

[1]) In acest sens Houpin, No. 931, Thaller, No. 660.

CAPITOLUL IV.

INVENTARIUL

Ce este un exercițiu. — Ce este un inventariu. — Cum se face repartițiunea, adică ce trebue considerat drept activ și ce pasiv.— Teoria încasării. — Combaterea ei. — Cari operațiuni compun inventariul. — Intâia fază. — A doua fază.

Beneficiile sociale sunt și trebue să fie distribuite în mod legitim și la anumite epoci pe tot timpul cât durează societatea. Aceste epoci se numesc exerciții.

La sfârșitul fiecărui exercițiu intervine un fel de lichidare parțială și actul care le închide, care constată starea afacerilor sociale se numește inventar.

Legea nu limitează numărul acestor constatări periodice; ci se mărginește numai să prescrie că comerciantul este dator ca la începutul comerțului său și în fiecare an să facă un inventar (art. 24 c. com.).

Inventariul este o operațiune care consistă în a pune față în față activul și pasivul pentru a stabili balanța.

Totuși nu este de ajuns un simplu act unde activul și pasivul să figureze în bloc, trebuește, ca atât unul cât și altul să fie detaliate.

Cari sunt regulele de urmat spre a ști dacă anume lucruri trebuesc trecute la pasiv și anume altele la activ?

Cum trebuește făcută repartițiunea?

Elementul esențial al inventariului este bilanțul care e un fel de tablou unde se poate ceti beneficiile realizate sau pierderile suferite. Deci, părțile din cari se compune un bilanț sunt două, și anume: activul și pasivul. Activul unei socie-

tăţi este ceeace posedă ca valori realisabile, material, mărfuri, efecte în portofoliu, creanţe, etc.

Pasivul este, din contră, format din angajamentele sociale, datoriile, sarcinele, fondul de rezervă, etc.

Ceea ce constitue beneficiul este excedentul activului asupra pasivului, adică tot ce ar rămâne în posesiunea societăţei după ce s'au plătit toate datoriile, după ce s'au executat toate angajamentele. De ar fi fost vorba numai de o lichidare definitivă, bilanţul ar fi uşor de făcut. Dar, în cazul nostru societatea este în plină perioadă de activitate, în mijlocul speculaţiunilor în curs, al căror rezultat nu se poate şti cu certitudine; dificultatea, prin urmare, apare mult mai delicată.

Cât despre valorile materiale existente, în posesiunea societăţei, mine, imobile, maşini, material de exploatare, numerar ş. a. singura chestiune ce se pune este o chestiune de evaluare. Fără îndoială, va trebui să se ţină în seamă uzarea, deprecierea, dificultatea de realizare imediată a imobilelor, mercuriale, cursul Bursei, într'un cuvânt să se apropie cât mai mult de exactitate.

Fraude considerabile pot rezulta din această evaluare. O exageraţie de valoare poate să aibă drept scop simularea unei prosperităţi factice prin producţiunea unui excedent de activ asupra pasivului, autorizând, de exemplu, o distribuire de dividende atunci când o justă apreciere ar constata pierderi simţitoare. Acestea sunt chestiuni de fapt, în privinţa cărora nu se poate stabili o regulă fixă, şi ar trebui deci să se prevadă toate eventualităţile posibile, ceeace este cu desăvârşire imposibil.

Este însă o chestiune mai delicată de examinat, care a dat naştere la numeroase discuţiuni. Inventarul, spunem noi, este făcut în plină perioadă de activitate a societăţei; prin urmare, ne găsim în faţa operaţiunilor începute, a creanţelor nelichidate sau chiar neîncasate.

Fără îndoială că toate aceste lucruri trebuesc trecute în inventar, dar fac ele parte din activ, şi în ce măsură? Obiecţiunea apare imediat. Printre aceste creanţe unele pot, la un moment dat, să nu mai fie acoperite, în urma unui faliment

neprevăzut, de exemplu; iar printre operațiuni, unele cari se anunțau destul de frumoase, să sfârșească, din contră, prin neisbândă.

Astfel, s'a căutat o formulă grație căreia să se poată ști ce trebuește considerat ca beneficiu real care să compteze drept activ. De la început este de recunoscut că beneficiul trebue să fie sigur și realizat. Dar unii autori [1] au mers mai departe și au spus că beneficiul trebuește încasat. Mi se pare însă că această doctrină este exagerată.

Este adevărat că nu trebue să ne mulțumim numai cu speranțe, căci de multe ori ne expunem la decepțiuni. Prin speranțe, însă, trebue să înțelegem operațiuni în curs cari după toate calculele par să sfârșească frumos, dar al căror succes nu este decât o probabilitate.

Dimpotrivă, o operațiune definitiv terminată, al cărei rezultat este complect constatat este mai mult decât o speranță, este o certitudine. Puțin importă dacă încasarea s'a făcut sau nu, ea va trebui să se facă.

Evident, se poate ca în urma unui caz fortuit incasul să nu se mai poate face, ori să fie micșorat, un faliment neprevăzut, un incendiu, de exemplu. Urmează că nu trebue să se țină în seamă aceste evenimente? Formula adevărată trebue să fie aceasta: O operațiune trebue să fie definitivă terminată spre a se putea trece rezultatul ei în inventar.

In practică un inventariu este compus din mai multe operațiuni. Se pot deosebì trei faze: *Intâia:* Se face balanța provizorie a mențiunilor trecute în cartea mare după registrul jurnal; apoi se redijază un act estimativ al tuturor celor existente.

I. Se stabilește o balanță provizorie de verificare sub formă de tablou.

Balanța este rezumatul cărței mari, unde sunt înscrise: titlurile tuturor compturilor deschise în cartea mare; totalul debitului și creditului lor; soldul debitor sau creditor al fiecăruia dintre ei.

II. Se dresează un act estimativ de toate cele ce există,

---

[1]) Neymarck, Journal des sociétés; Dalloz, Sociétés, No. 1145.

mărfuri, titluri în portofoliu, bani în casă, efecte de plătit, creanțe.

Se adaogă, dacă este locul, suma cheltuelilor imputabile exercițiului și neregulate.

Printre valorile intrate în patrimoniul social, unele sunt cari au eșit, iar altele cari au rămas. Valorile eșite nu interesează decât comptul final al rezultatelor; nu mai este locul a le estima. Din contra valorile rămase în patrimoniul social trebuesc evaluate. Se pot prezinta mai multe hipoteze, și anume: *a)* Valorile rămase nici n'au crescut, dar nici n'au scăzut, prețul costului va da valoarea reală. *b)* Valorile rămase au crescut; poate fi încă prudent de a le înscrì cu prețul costului. *c)* Valorile rămase au scăzut; această scădere pe care o menționează compturile va permite să se determine valoarea reală.

De ordinar, exagerarea valoarei vine de acolo că inventariul nu a înregistrat această scădere.

A doua fază. — Se compară cifrele din actul de cele existente cu soldurile balanței, și dacă este locul, se fac scrieri de regularizare și de ordin prin mijlocul comptului „Profit și pierderi" din care se degajază un sold unic, creditor și debitor. Acest compt determină rezultatele exercițiului.

Iată cum se procede, luând drept exemplu comptul mărfurilor generale:

Mărfuri generale

	Sarcini	Produse
Solda luată din exercițiul precedent	110.123,15	
Cumpărări în timpul exercițiului curent	525.315,35	
Vânzări		823.208,15
	635.438,50	823.208,15

Două hipotese se prezentă:

1. Toate mărfurile au fost realizate în cursul exercițiului. Nu mai este nici un stok în inventariu.

Beneficiul evident este diferența între totalul vinderilor

(823.208,15) și totalul sarcinilor (635.438,50) fie 187.769,65.		
2. Toate mărfurile nu au fost realizate. Stokul inventariat pe prețul costului se ridica la fr. 125.218,20.		
Beneficiul evident se compune din 187.769,65, plus valoarea stokului 125.218,20 fie 312.987,85.		
Ventilarea comptului mărfurilor agenerale se vor efectua st-fel:		
Mărfuri generale la profit și pierderi.		
Beneficiu brut al exercițiului.	312.987,85	
	948.426,35	823.208,15

Comptul mărfuri generale va rămâne debitor cu 948.426 fr. 35—823.208 fr. 15, fie 125.218 fr. 20 ceeace va reprezintà valoarea stokului mărfurilor ce acest compt ia asupra-și la închiderea exercițiului. Comptul mărfurilor a fost scăzut din 312.987 fr. 85, beneficiu brut al exercițiului. Această sumă este trecută la comptul profit și pierderi.

Profit și pierderi

	Pierderi	Profit
Beneficiu brut al exercițiului.		312.987,85
Acest compt va suporta succesiv toate sarcinile exploatării, depreciările de activ, evicțiunea.		
Exemplu:		
Cheltueli generale sociale . .	110.050,25	
Deprecieri (material, utilagiu) .	10.000,—	
Evicțiuni asupra creantelor dubioase	8.232,10	
	128.282,35	312.987,85
Beneficiul disponibil 312.987 fr. și 85 bani, scăzând 128.282 fr. și 35 bani, fac 184.705 fr. și 50 bani este ast-fel întrebuințat:		
Rezerva legală 5%	14.235,25	
Dividende acționarilor	90.000,—	
Rezerva specială	50.000,—	
Rezerva extra-ordinară . . .	30.470,25	
	312.987,85	312.987,85

A treia fază. — Se dresează balanța definitivă sau balanța inventariului ce se înscrie în registrul inventar, repartizând în activ și pasiv diferitele valori și diferitele solduri cari figurează acolo. In acest mod avem determinarea exactă și detaliată a activului și pasivului societății.

I. Se determină activul:

Printre valorile cari figurează la diferite compturi, unele sunt furnizate de către societatea însăși (capitalul social), altele de către terții (capital de credit).

Această simplă observațiune permite a defini activul unei societăți, nu ceea ce posedă societatea, după cum se definește de obiceiu, ci ceea ce ea posedă sau deține ca existențe sau valori realizabile, material, mărfuri, efecte în portofoliu, creanțe diferite, monede în casă sau în depozit.

Capitalul social și capitalul de credit formează astfel activul real al societății. El se compune din valori mobiliare și imobiliare realizabile, adică. material, mobilier, utilagiu, terenuri, construcțiuni, brevete, diferite cauțiuni, monede, depozite în bancă, efecte de primit, materii prime, mărfuri în magazin, produse fabricate, recolte, producțiuni, fabricațiuni, etc.

Creanțe de ale societăței asupra terțiilor: clienți, acționari, obligatari, bancheri, reprezentanți, compturi curente de tot felul.

La aceste elemente ce formează activul real al societăței mai trebuesc adăogite și altele al căror ansamblu este numit activ fictiv al societăței. Așa sunt cheltuelile de construcțiune, de primă instalare, primele de rambursat.

II. Se determină pasivul:

Printre valorile ce figurează la diferitele compturi, unele sunt datorite societăței însăși, altele sunt datorite terțiilor. Pasivul societăței cuprinde deci. Datoriile societăței către ea însăși, adică: pasiv social, rezerve legală, statutară, extraordinară, beneficii nete repartizate conform statutelor; datoriile societăței către terții și către unele compturi de valori, adică: furnisori, bancheri, efecte de comerț și facturi de plătit.

Pe lângă aceasta, de este locul, se va înscrie la pasiv di-

ferite compturi de amortizare și rezerve speciale, adică: amortizarea imobilelor, materialului, utilagiului; amortisment afectând oarecari acțiuni fictive (cheltueli de primă instalare, de constituțiune, prime de rambursare) sau pasiv de regularizare.

CAPITOLUL V.

BILANȚ

Ce este un bilanț. — Cum se stabilește el.

Codul de comerț prin art. 178 obligă pe administratori să confecționeze bilanțul și să-l prezinte censorilor, cel puțin cu o lună înainte de ziua fixată pentru întrunirea adunărei generale, etc.

Ce este acest bilanț? Este un tablou sinoptic unde sunt condensate, sub formă de mențiuni sumare și într'o cifră unică, fiecare din elementele pasivului și ale activului spre a determina soldul debitor sau creditor, adică beneficiul realizat sau pierderea suferită pe exercițiul trecut. Bilanțul nu numai că sintetizează inventariul dar îi împrumută chiar dispozițiunile.

Inventariul este elementul esențial al bilanțului, iar bilanțul este numai tabloul în două coloane — activ și pasiv — al situațiunei exacte a societății.

Cum se stabilește bilanțul? Se rezumă inventariul, se stabilește activul și pasivul societății, prin mijlocul soldurilor debitoare și creditoare date inventariului.

Printre valorile cari compun activul societății distingem:

Valorile imobiliare sau activ imobilizat. Sub această rubrică se înscriu: 1) valorile ce reprezintă o parte din capitalul social întrebuințat spre a le cumpăra și realizabile numai în caz de lichidare a societății; aceastea sunt imobilele, materialul, clientela, fondul de comerț, brevetele; 2) unele active fictive, cum sunt cheltuelile de primă instalare, de constituire primele de rambursare.

Valorile realizabile cu termen sau activ realizabil cu termen, la dispozițiunea societății care le poate vinde sau schimbà. Acestea sunt materiile prime, produsele fabricate, mobilierul, combustibilul.

Valorile disponibile sau disponibilități imediate, adică cele pe care societatea le poate realiza imediat.

Acestea sunt valorile de rulment (bani, deposite în bancă, efecte de primit, titluri) și creanțele societății asupra terțiilor.

II. Printre valorile ce compun pasivul societății distingem:

Pasivul ne exigibil, adică valorile pe cari societatea și le datorește către ea însăși, rambursabile acționarilor numai în caz de lichidare: capital social, rezerve, legale, statuare, extra ordinare.

Pasivul exigibil compus din datoriile societății către terții, efecte de plătit, compturile furnisorilor, beneficiu de distribuit.

Putem, așa dar, obține bilanțul următor pag. 33.

Acest bilanț trebue citit astfel: Societatea datorește acționarilor săi capitalul și rezervele sale, fie: 1.750.649 fr. 15. De asemenea, ea datorește terțiilor o sumă globală de 214.576 fr. 10. Deci evaluarea activului ei este de 1.965.226 fr. 10.

Dacă am admite, că o realizare efectivă produce această sumă pasivul către terții va fi complectamente stins și acționarii vor încasà capitalul social și rezervele lor. Așa ar trebui să se petreacă lucrurile dacă inventariul este serios făcut.

Dacă, din potrivă, evicțiuni ating diferitele capitole ale activului, ele se vor repercutà asupra părților ce revin acționarilor la lichidare; importanța evicțiunilor determină importanța sacrificiului pe care'l vor suferì acționarii.

Dintr'un alt punct de vedere, situațiunea prezintată de acest bilanț este excelentă. In afară de un dividend de 6 la 100 acționarilor, au fost create rezerve importante. Una impusă de lege; alta constituită spre a menționa dividendele în anii răi; iar a treia spre a înlesnì modificările de utilagiu când trebuința ar cere.

De altă parte societatea este la largul ei fiindcă pasivul exi-

BILANŢ LA 31 DECEMVRIE 1910

ACTIV

1. Activ imobilizat			
Imobile { industriale . 400.000 f. / neindustriale 200.000 f. }	600.000,—		
Material de usine	215.375,25	1.073.375,25	
Clientelă (fond de comerţ, brevete)	250.000,—		
Cheltueli de primă instalare. . .	8.000,—		
2. Activ realizabil cu termen			
Combustibil	23.467,40		
Materii prime	105.215,30		
Produse fabricate	240.318,15	380.670,60	
Mobilier	6.435,70		
Grajduri	5.234,10		
3. Disponibilităţi imediate			
Portofoliu, titluri	250.415,15		
Bancheri	106.224,60		
Cassa	7.325,10	511.180,25	
Efecte de primit	25.103,10		
Debitori diverşi	122.112,25		
		1.965.226,10	

PASIV

1. Pasiv neexigibil			
Capital social		1.500.000	
Rezerve { Legale . .	54.110.—		
Rezerve { Speciale . .	86.325,75	250.649,15	1.750.649,15
Rezerve { Extra-ordin.	110.213,40		
2. Pasiv exigibil			
Compturi creditori		23.724,25	
Efecte de plătit		12.272,50	
Furnisori		85.144,80	214.576,95
Diverşi		3.435,40	
Dividende 1905		90.000,—	
			1.965.226,10

gibil este numai de 214.576 fr. 95 şi ea are, pentru a face faţă disponibilităţi imediate ce se ridică la suma de 511.180 fr. 20. Excedentul de aproape 300.000 lei îi permite să obţină chiar de la furnizori scomptul cu anticipaţie.

In sfârşit, imobilizaţiunile sale în combustibil ce se ridică numai la 380.670 fr. 65 sumă destul de redusă ce pune societatea la adăpostul fluctuaţiunilor pieţei mărfurilor.

CAPITOLUL VI.

INTERESE

Cupon de interese. — Cupon de dividende. — Formele sub care se găsește. — Plata intereselor asupra beneficiilor nete și cu titlu de avans asupra acestor beneficii. — Plata intereselor fără nici o lămurire. — Plata intereselor în orice caz, chiar în lipsa beneficiilor.—Validitatea clauzei între asociați. — Validitatea clauzei în raporturile dintre asociați cu terții.

Adesea în statutele unei societăți se stipulează că asociații vor încasà interesul mizei lor înaintea ori cărei distribuiri de dividende și fără să aștepte facerea inventariului. Se zice atunci că acționarii au un cupon de interese și un cupon de dividende.

Această dispozițiune a dat de lucru juriștilor și a făcut să se nască un desacord între doctrină și jurisprudență. Evidentt, nu se pune chestiunea de a se ști dacă asociatul are drept, în principiu, la interesul mizei sale; asociatul nu este un împrumutător, ci un asociat și ca atare nu poate fi chestiune de un drept la interese.

Deci, lipsind această clauză din statute, asociatul nu va putea pretinde o dobândă la sportul său. Dacă, totuși, asemenea dobândă s'ar distribuì, atunci ea nu va fi decât o proviziune anticipată asupra dividendelor.

Când însă nu se vor realizà beneficii, incontestabil că ne vom găsi în fața unor dividende fictive, ce vor fi supuse la raport după regulile ce voiu arătà.

Clausa de care vorbim se poate găsi sub trei forme:

1) Plata intereselor asupra beneficiilor nete şi cu titlu de avans asupra acestor beneficii;
2) Plata intereselor fără nici o lămurire;
3) Plata intereselor în orice caz, chiar în lipsa beneficiilor.

A. Plata intereselor asupra beneficiilor nete şi cu titlu de avans asupra acestor beneficii.

Această clausă este, fără îndoială, valabilă. Iinteresele sunt avansul unei părţi din dividende, făcut de societate, şi cari se vor deduce din valorile ce se vor distribuì după inventar.

Această măsură este foarte legitimă şi are chiar o raţiune practică, anume: asociaţii vor percepe venitul normal al capitalului lor, care le va permite să poată aştepta distribuirea definitivă. Valorile distribuite în mod succesiv se vor adapta mult mai bine la cheltuelile zilnice decât o sumă considerabilă percepută odată. Şi apoi, când va interveni o amortizare a capitalului, asociaţii ale căror mize au fost amortizate vor putea să fie distinşi de ceilalţi, a căror criză nu s'a amortizat; ei vor aveà dreptul numai la cupoane de dividende, la aceea ce numim în societăţile pe acţiuni acţiuni de folosinţă; şi nu vor mai putea încasà cupoane de interes.

O consecinţă pare că rezultă din această clausă, şi anume: dacă afacerile nu au mers bine, şi dacă după toate previziunile se anunţă un deficit inevitabil, socotesc că societatea va aveà dreptul să nu distribue interese la mizele asociaţilor. Şi în adevăr nu se poate concepe un avens asupra unor beneficii ce nu există; ba ceva mai mult, la ce bun acest avans când eşti ţinut să-l raportezi?

B. Plata intereselor fără nici o lămurire.

Această formulă trebueşte considerată ca un regulament de ordine interioară asupra epocelor pentru distribuirea beneficiilor; ea însemnează că pentru raţiunile practice expuse mai sus, aceste distribuţiuni vor fi scindate.

S'a susținut că atare formulă trebue interpretată astfel: că contractanții au înțeles să primească ori și când dobânda capitalului lor [1], ceeace însemnează s'o asimileze cu a treia.

Am spus altă dată și o repet că asociații nu sunt împrumutători, deci n'au drept decât la beneficii și orice clausă care ar violà acest principiu, presupunând că ar fi recunoscută, în mod legitim aplicabilă, trebue să fie interpretată ca orice dispozițiune excepțională.

Pe lângă acestea toate clausele unui contract sunt solidare și voința contractanților reiese din concursul lor. Din ansamblul acestor clause ar puteà să rezulte că asociații au voit realmente ca interesele lor să fie distribuite, ori cari ar fi starea de lucruri. Majoritatea jurisprudenței franceze este în acest sens [2].

C. **Plata intereselor chiar în absența beneficiilor.**

Aceasta este a treia formulă care a stârnit cele mai numeroase discuțiuni. Legitimitatea ei a fost viu contestată și pe drept cuvânt, pe terenul principiilor.

Mulți nu admit validitatea unei asemenea clause [3] și zic: asociații nu sunt împrumutători și ori de câte ori percep o sumă în afară de beneficii, aceasta înseamnă o restituire parțială a mizei lor, ceea ce este contrariu esenței contractului de societate.

De asemenea nu poate fi vorba de o chirie a capitalului social, căci societatea este proprietara a acestui capital, care, de altfel constitue patrimoniul său propriu.

Fiindcă nu se poate discutà dreptul asociaților de a încasà beneficii înaintea lichidațiunei (după cum am spus la început) și de oare-ce este admis că chiar în caz de beneficii,

---

¹) Vavasseur No. 658.
²) S. 1864. 2. 249.
³) Bédarride T. No. 224. — Demangeat sur Bravard T. i. p. 372 și urm.; Riviere No. 104; Boistel No. 295; Beudant note Dalloz 1867. 1. 193.

când în urma pierderilor precedente, capitalul este în parte absorbit, asociaţii nu pot pretinde nici un dividend înaintea reconstituirei integrale a capitalului; a fortiori şi pentru aceleaşi raţiuni nu se poate permite asociaţilor să perceapă în parte miza lor sub numele de interes: terţii vor fi victima unei reduceri a capitalului social a cărei importanţă o vor ignora. Şi cum se va concilia această reducţiune cu publicitatea legală de pe toate prospectele şi hârtiile societăţei unde se arată cifra integrală a capitalului?

Şi apoi, adaogă ei, se plăteşte totdeauna asociaţilor interesul părţei lor după valoarea sa nominală. Dar adese ori ei nu vor fi vărsat în întregime această parte, şi când au vărsat-o în întregime, ea este supusă la variaţiuni, la scăderi şi la urcări. Când mai mulţi ani se vor fi scurs, în cursul cărora în lipsă totală de beneficii, sau chiar în prezenţa unor pierderi serioase, se va fi distribuit cupoane de interes, capitalul social va fi considerabil redus şi totuşi se va continua plata interesului capitalului întreg. Cum se poate admite aceasta? Poate că această grea sarcină a interesului anual va aduce ruina societăţei, căci nu-i putem cunoaşte limitele, şi devine tot mai grea pe măsură ce se măreşte deficitul; ea va aduce societatea la un faliment, pe care l'ar fi putut evită fără ea.

Incontestabil şi la aceste raţiuni puternice se opun necesităţile ineluctabile ale practicei. Clausa, de care este vorba, a fost născocită pentru unele întreprinderi cari cer o lungă perioadă de construcţiune şi cheltueli înainte ca exploatațiunea productivă să înceapă.

Capitaliştii ar fi consimţit foarte greu să-şi plaseze capitalurile într'o întreprindere cu debuturi lungi şi grele, fără o remuneraţiune imediată care le-ar fi indispensabilă spre a trăì.

Clausa este legitimă când este vorba de o societate cu oarecari lucrări preparatorii; dar tot aşa este când avem de aface cu o societate care începe operaţiunile a doua zi de ce s'a constituit? Credem că nu.

Ori cum ar fi, această clausă este de mult în practică; şi legiuitorul comercial a consfinţit-o prin art. 183 c. com., când

este vorba de societăţi pentru a căror constituire de obiect social se cere un timp îndelungat.

Din dispoziţiunile art. 183 cod. com. se vede că prevederea de procente prin preluare din capital este permisă, însă cu oarecari ţărmuriri. Şi acestea sunt că procentele nu pot fi mai mari de 5 la sută şi pe un termen nu mai lung de trei ani.

Fără îndoială că aceste procente fac parte din cheltuelile de instalaţiune şi vor fi trecute în sarcina bilanţurilor ce vor constata dividende reale.

La aceste necesităţi practice, deduse din principiul utilităţei publice putem adăogi şi argumente juridice şi anume: principiul libertăţei convenţiunilor pe cari l'am invocat deja

Cu toate acestea, trebue să privim chestiunea din două puncte de vedere: să examinăm validitatea clausei între asociaţi; şi validitatea ei în raporturile dintre asociaţi cu terţii.

a) *Validitatea clauzei între asociaţi.* — Chestiunea se poate pune astfel: Este permis să se aducă într'o societate capitaluri cari în urma unei eventualităţi determinate vor trebui restituite asociaţilor. Afirmativa nu este contrarie principiilor, asociaţii pot să facă un aport mai mult sau mai puţin considerabil; ei pot face un aport condiţional, şi condiţiunea va constà în restituirea parţială eventuală.

Asociatul nu stipulează interese şi nu devine creditor de interese, el stipulează că asupra capitalului social, la formaţiunea căruia a contribuit şi el cu o parte, se vor lua fracţiuni equivalente cu interesele mizei sale în absenţa beneficiilor. Intru cât priveşte, însă, argumentul, care constă în a spune, că interesul numai corespunde capitalului, când acesta s'a micşorat, se poate răspunde: nu este un interes, ci o fracţiune din capital ce se restitue. Este, prin urmare, perfect legitimă convenţiunea dintre asociaţi prin care se stabileşte că societatea le va vărsà anual interesul mizei lor, nu ca un interes al capitalului, nu ca interes unor împrumutători, ci ca avans asupra beneficiilor, de vor exista, iar în lipsă-le ca o restituire parţială a mizei lor, spre a le procurà un venit constant şi egal cu cel pe care l'ar aveà dintr'o altă plasare a acestei mize.

Repet această clauză nu este întru nimic contrarie princi-

piilor; libertatea convențiunilor rămâne neatinsă atât cât nu sunt terții în cauză.

b) *Validitatea clauzei în raporturile dintre asociați cu terții.* — Aci chestiunea se prezintă sub un alt aspect. Este evident, și nimeni nu poate negà, că terții nu pot fi victimele unei convențiuni la care nu au luat parte. O soluțiune se impune de la început și va fi următoarea: clauza va produce efect între asociați atât cât societatea va fi *in bonis,* adică atât cât activul va fi superior pasivului; iar dacă societatea va fi declarată în faliment, asociații nu vor concurà cu creditorii sociali și plata intereselor va încetà imediat.

Pentru ca această clauză să fie oposabilă terțiilor trebue să fie publicată, conform legei, — și pe drept cuvânt, fiindcă numai așa pot contractà în cunoștință de cauză, numai astfel vor cunoaște garanțiile ce li se oferă.

De îndată ce au cunoscut-o, numai au a se plânge de nimic și clauza li va fi oposabilă. Asociații vor compara în totdeauna creditul lor cu natura și valoarea gajului ce li se oferă. Dacă un capital condițional, eventual reductibil prin restituire, le inspiră temere, nu au decât să limiteze, la atât de ex., convențiunea lor cu societatea.

De altminteri, în practică, un terțiu care contractează cu anume comerciant, sau societate, trebue neapărat să se preocupe de solvabilitatea contractantului său în momentul convențiunei. Odată în măsură de a cunoaște totul prin publicarea clauzei, terții vor lucrà în mod prudent, examinând fondul social în momentul când vor tratà cu societatea și nu vor ezita să refuze când aceasta le-ar inspirà neîncredere.

D. Legea franceză din 27 Iulie 1867 asupra dividendelor fictive.

Sancțiunea delictului de distribuire a dividendelor fictive o găsim în Franța proclamată atât de dreptul comun cât și, mai ales, de o legiuire specială, care este legea din 27 Iulie 1867.

Intr'adevăr, articolele 13, 14, 15 și 64 din sus numita lege

ne-o dovedeşte în deajuns. Actele delictoase pot fi săvârşite, fie la naşterea societăţei, fie în cursul vieţei ei, prin o sporire factice a capitalului social spre a obţine subscripţiuni şi vărsăminte.

Aceste acte pot fi reprimate în virtutea dreptului comun de către codul penal, sau în mod special prin dispoziţiunile legei din 1867. Nu ne vom preocupà de delictele de drept comun; vom recunoaşte numai că administratorii sunt mandatari şi că, cu acest titlu vor puteà deveni culpabili în urma unui abuz de încredere sau a deturnărei fondurilor ce li sunt încredinţate.

In ceea ce priveşte delictele prevăzute de legea din 1867 nu vom insistà decât asupra aceluia care se referă la funcţiunea societăţei, căci acesta,, în definitiv, face obiectul studiului de faţă.

Legea din 1867 prevede şi reprimă în mod special două fapte cari se pot ivi în cursul societăţei şi cari sunt: a) distribuirea de dividende fictive; b) crearea frauduloasă a unei majorităţi fictive în adunarea generală.

Ne vom ocupà numai de primul punct.

Distribuire de dividende fictive. — Delictul cel mai important pe care'l pot comite administratorii în cursul vieţei societăţei este distribuirea de dividende fictive.

Articolul 45 al legei din 1867 declară aplicabilă administratorilor, cari, în absenţa inventariilor sau prin mijlocul inevntariilor frauduloase ar fi distribuit dividende fictive, pedeapsa pronunţată de paragraful 3 al articolului 25 în contra geranţilor societăţilor în comandită. Această pedeapsă este aceea din art. 405 codul penal, fără prejudiciul articolului, la toate faptele ce constituesc delictul de escrocherie.

Pentru un asemenea delict administratorii pot, prin urmare, să fie condamnaţi la o amendă de 50 până la 3.000 lei şi la închisoare de la 1 până la 5 ani. Circumstanţele atenuante pot fi admise articolul 405 referindu-se implicit la artioclul 16 care declară art. 463 c. p. aplicabil în materie.

Şi severitatea legei se explică prin aceia că distribuirea de dividende fictive induce publicul în eroare şi reducând capitalul micşorează gajul creditorilor sociali.

Administratorii sunt totdeauna responsabili civilmente pentru micşorarea capitalului social şi în virtutea principiilor generale personanele lezate au în contra lor o acţiune în daune interese.

Dar, în al doilea rând, dacă ei au fost călăuziţi de o intenţiune frauduloasă pot fi urmăriţi pe cale penală. De altfel reaua credinţă este presumată în lipsa inventariului sau dacă inventariul este inexact

Ea nu va trebui să fie stabilită decât dacă s'a făcut un inventariu exact.

Fără îndoială că numai acei administratori pot fi condamnaţi a căror rea credinţă şi intenţiune frauduloasă sunt stabilite.

In definitiv, elementele delictului de distribuire a dividendelor fictive după legea din 1867 sunt în număr de 3 şi anume: 1) absenţa de inventar sau inventar inexact; 2) reaua credinţă a administratorilor; şi 3) fictivitatea dividendelor împărţite.

Câte şi trei elemente se pot găsi în acest delict, fie în mod distinct, fie unul din ele să lipsească şi să fie presumpt. Şi anume: de câte ori se împart dividende fictive pe temeiul unor bilanţuri, fie falşe, fie inexacte, reaua credinţă este presumptă; şi delictul există fără a mai fi nevoe să se facă dovada specială a relei credinţi.

PARTEA II

ELEMENTELE CONSTITUTIVE ALE DELICTULUI DE DISTRIBUIREA DIVIDENDELOR FICTIVE.

Din cele ce am expus ştim acum ce este un dividend real şi ce este un dividend fictiv.

Putem definì dividendele reale o porţiune din beneficiile realizate de către societate şi distribuite acţionarilor după un inventariu exact şi sincer. Şi invers, distribuirea operată de rea credinţă între acţionari, în lipsă de inventariu, sau graţie unui inventariu inexact, a unor dividende ce nu corespund cu beneficiile realizate de către societate constitue dividendele fictive, şi în acelaş timp delictul de distribuire de dividende fictive art. 332 c. p. şi art. 265 c. com.

Din cuprinsul aliniatului 2 al articolului 265 vedem că este necesar concursul mai multor elemente pentru constituirea acestui delict.

Şi aceste elemente sunt ca şi în dreptul francez aceleaşi, adică: a) reaua credinţă; b) lipsa sau inexactitate de inevntariu; şi c) distribuirea de dividende fictive.

Reaua credinţă este elementul intenţional al delictului, pe când lipsa sau inexactitatea inventariului, fictivitatea şi repartiţiunea efectivă de dividende sunt elementele materiale.

Aceste elemente se complectează unul prin altul, ele nu se exclud. Nici unul în parte nu este suficient, ci toate sunt necesare pentru ca delictul să existe. Şi în realitate de cele mai multe ori aceste elemente există în mod distinct, iar câte o-

dată reaua credinţă este presumată din împrejurarea că bilanţul lipseşte sau este falşificat şi totuşi s'au împărţit dividende ce nu sunt reale.

Pentru o examinare mai metodică a fiecăruia din elementele mai sus citate vom divide aceasta parte în trei capitole.

CAPITOLUL I

PRIMUL ELEMENT — REAUA CREDINȚĂ

Reaua credință. — Cum se manifestă și din ce se poate deduce. — Ce trebue să facă judecătorul. — De unde va luà elementele necesare spre a-și forma convingerea.

Reaua credință este primul element al delictului și se manifestă întâi prin cunoașterea stărei reale a societăței și al doilea prin ascunderea acestei stări reale față de societari.

Cunoașterea stărei reale se poate deduce din toate împrejurările de fapt cari înconjoară gestiunea; iar partea doua a acestui element al delictului se evidențiază, fie prin lipsa inventariului, fie prin falșificarea acestui inventar.

Intru cât privește iipsa de inventar legea o spune categoric „administratorii și directorii cari cu știință, în lipsă de bilanțuri, sau prin mijlocire de bilanțuri frauduloase au distribuit acționarilor sau comanditarilor interese sau dividende neluate din beneficiile reale“, deci judecătorul, după ce va constată lipsa inventariului va trebui să procedă la cercetarea intențiunei frauduloase.

De obiceiu lipsa inventariului atrage o presumpțiune juris tantum de fraudă în contra administratorilor sau geranților cari, neglijând de a face inventariu, n'au îndeplinit una din principalele și imperioasele datorii ce le incumbă. Este de reținut că lipsa inventariului este un fapt foarte grav care adeseori va supleà ori ce fel de altă dovadă spre a evidenția reaua credință. Dar, în aprecierea faptelor și a împrejurărilor cari au însoțit această greșeală, judecătorul trebue să fie foarte prudent. El nu trebue să constate lipsa inventariului

decât dacă, în adevăr, s'a făcut această distribuire fără inventariu; ori aceasta nu se poate şti decât la închiderea exerciţiului social. In unele cazuri, însă lipsa inventariului nu atrage de drept responsabilitatea penală a administratorilor şi a geranţilor.

Pentru ca să fac înţeles lucrul acesta voiu lua un exemplu. Se face o distribuire de dividende, fără inventariu; s'ar părea că delictul este consumat. Această distribuire, însă, în realitate represintă numai un acompt asupra dividendelor ce s'ar cuveni asociaţilor la închiderea exerciţiului. Şi dacă la închiderea exerciţiului se face dovadă că acest acompt era justificat prin bilanţul real al societăţii, fără îndoială că distribuirea aşa cum fusese făcută fără bilanţ nu constitue un delict penal pentru administratori.

Inventariul inexact, falşificat, trebue să fie fraudulos, căci aşa cer termenii articolului 265 al. 2.

Şi un inventariu nu este fraudulos numai prin faptul că este inexact dar nic atunci chiar când ar conţine inexactităţi voite. Frauda există când elementele au fost alterate în vederea unei înşelăciuni care să aibă de scop şi efect vătămarea drepturilor asociaţilor sau creditorilor sociali. Numai cu această condiţiune erorile constatate pot fi calificate de frauduloase. Responsabilitatea civilă a geranţilor sau a administratorilor poate să aibă la bază neglijenţe, omisiuni, erori inerente confecţiunii inventariului — lucru greu mai ales când este vorba de a dresa un act estimativ al patrimoniului social.

O pedeapsă trebue, din contră, să reprimeze numai frauda. Astfel mâna justiţiei asupra administratorilor va fi cât mai uşoară, nu numai atunci când ei vor fi de bună credinţă, dar chiar când nu se va putea proba reaua lor credinţă.

Nu va fi rea credinţă atunci când nu există şi nu se va proba că există fraudă; când se intrevede că administratorii şi geranţii n'au întrebuinţat dol în operaţiunile lor chiar de ar fi avut un interes particular la distribuire; când se va putea dovedi că ei şi-au făcut, oare-cum, ilusiuni asupra situaţiunii sociale, când din momentul confecţionării bilanţului şi al raportului, având încredere în succesul operaţiunilor

angajate, s'au crezut autorizați să spere că o creștere a prețurilor mărfurilor în magasin ar duce la un beneficiu real.

Intențiunea delictuoasă lipsește atunci când nu apare reaua credință a administratorilor. Plătind un interes acționarilor, au crezut mai lesne că achita o sarcină socială, dela care, o clausă formală a statutelor sociale, pe care n'au priceput-o în deajuns, nu le-ar fi permis să se sustragă.

Ea lipsește și atunci când majorările făcute în confecționarea bilanțului se explică altfel de cât prin reaua credință a administratorilor, și par a proveni din erori materiale, sau false aprețieri, mai ales atunci când diferența între suma distribuită la fie care acționar și aceia care ar fi putut să fie distribuită, dacă evaluarea ar fi fost regulată, este minimă. Și, în sfârșit, intențiunea delictuoasă lipsește atunci când, din momentul confecționării inventariului, titlurile portofoliului sânt, conform usului, evaluate după cursul zilei, pentru valorile cotate fie la Bursă, fie în Bancă, și după prețul costului pentru acele necotate. Evaluările făcute conform acestor condițiuni, nu vor putea fi calificate de delictuoase, deși unele valori astfel determinate ar suferi ulterior o depreciere.

Judecătorii au, în asemenea împrejurări, o putere de apreciere suverană, care nu este supusă controlului Curții de Casație; pot trage elementele necesare spre a-și forma convingerea de unde vor putea. Ei pot conclude reaua credință din direcțiunea generală imprimată societății; din aceea că inventariul a fost făcut în termenul nesuficient de 24 ore; din aceea că pentru a face să apară un beneficiu imaginar au mărit, dintr'un condeiu, valoarea oare căror elemente ale inventariului.

In rezumat, reaua credință este elementul esențial al acestui delict special și existența lui este o chestiune de fapt în care judecătorul este suveran. Normele, însă, cari trebuesc să conducă pe judecător sânt reaua credință. Se presumă când se face distribuirea întemeiată pe bilanțuri false sau inexistente și administratorii sânt ținuți în acest caz să facă dovada bunei lor credințe; când alte probe dovedesc reaua credință distribuirea dividendelor și bilanțurile false sau inexistente concur la constituirea delictului.

CAPITOLUL II.

LIPSA DE INVENTARIU

Explicația al. 2 al art. 265 c. m. — Dividendele au fost distribuite înaintea confecționării inventariului anual. — Dividendele au fost distribuite după un inventariu insuficient. — Părerea lui Wavasseur. — De unde poate rezulta inexactitatea inventarului. — Majorarea activului. Diminuarea pasivului.

In practică, societățile pe acțiuni cari sânt întreprinderi comerciale, industriale, sau financiare importante, posedă un patrimoniu complecs. Nu știu daca s'a ivit, vre-o dată, un caz când o societate să nu fi pus pe hârtie situațiunea sa la sfârșitul fie cărui an. O temere, de asemenea natură, din partea legii ar fi fost fantezistă. In realitate, textul aliniatului 2 al art. 265, c. com. în lipsă de bilanțuri, sau contrariu cu ceea ce rezultă dintr'ânsele..... trebuiește altfel explicat; și pentru aceasta voiu examinà două hipoteze:

a) Dacă dividendele au fost distribuite înaintea confecționării inventariului anual;

b) Dacă dividendele au fost distribuite după un inventariu insuficient.

Am văzut că în unele împrejurări distribuirea din prima ipoteză este autorizată de statute. Și dividendul atribuit fiecărui acționar este astfel împărțit în două fracțiuni: una numită acompt, plătită prin preluare înaintea sfjrșitului anului social, și a cărei sumă este fixată mai din 'nainte, sau determinată de către administratori sau geranți după resultatul comptului profit și pierderi; iar alta, ce constitue soldul și distribuită numai după confecționarea inventarului și aprobarea adunării generale. Această formulă dă posibilitatea de

a satisface pe acționarii cari se plâng că încasează dividende numai odată pe an.

Alte ori această distribuire, din contra, nu este prevăzută de statute. Ea este neregulată și un inventariu posterior n'o justifică de fel prin beneficii, atunci chiar când ar fi fost aprobată mai înainte de adunarea generală sau precedată de producerea unui act de situațiune, cuprinzând erori prea mari pentru a se putea crede că au fost comise involuntar.

Intru cât privește a doua hipoteză, insuficiența inventariului echivalează une ori cu lipsa sa. Și, când am vorbit de inventariu am fost silit, ca în lipsă de o definițiune, să arăt care este sensul și rostul lui.

Fără îndoială, inventariul nu este un înscris de formă sacramentală, dar pare că se exagerează când se spune că situațiunea trecută la finele exercițiului, constitue singură inventariul. Poate că un act redijat în mod regulat în timpul exercițiului ar putea face față obligațiunei cerute; dar legea vrea, mai presus de ori ce, ca acționarii să știe cu preciziune cum merg afacerile societății. Un act detailat, complect și sincer în care să se citească toate elementele, atât ale activului cât și ale pasivului, răspunde singur acestei cerințe.

Ori de câte ori acest act lipsește putem spune că nu există inventariu. Prin urmare, ori ce distribuire de dividende făcută, fie după socoteli sumare ale afacerilor sociale, fie în curs de exercițiu sub o formă oare care și nejustificată printr'un inventariu posterior, trebuie considerată ca făcută în lipsă de inventariu.

Inventariu inexact. — Rostul inventariului, pe care de altfel legea îl consacră prin dispozițiuni formale, este să arate cifra beneficiilor de distribuit acționarilor; el pune în sarcina geranților și administratorilor obligațiunea de a inventaria orice lucru cu exactitate și sinceritate.

Nimic mai ușor, în aprență, de cât să redijezi un act de ce posezi și ce datorești spre a obține balanța profit și pierderi; totuși nimic mai complecs de cât aceasta. In adevăr, inventariul, după cum am văzut, nu este de cât un simplu act descriptiv al tuturor elementelor ce compun activul și pasivul societății.

Descripţiun a sa va fi exactă şi complectă dacă nu cuprinde nici un element care să nu aparţină societăţii şi dacă, mai ales, nu a lăsat deoparte vr'una din sarcinele acesteia, căci şi pentru sarcini el este de o potrivă un act estimativ şi descriptiv. In această din urmă operaţiune, care consistă a da fie cărui lucru valoarea sa de realizare, legea cere toată onestitatea.

Dar unde începe şi unde sfârşeşte exagerarea şi nesinceritatea evaluărilor? Nu se poate da răspuns mai bun de cât reproducând, textual, cuvintele D-lui Vavasseur [1]. ,,In zadar, spune el, cu privire la societăţile financiare, veţi ceti într'un bilanţ aceste menţiuni obişnuite: valori în portofoliu;— creanţe diverse; — participaţiuni financiare; compturi de ordine; şi diversi. Ele au, fără îndoială, o însemnare determinată, dar vă veţi întreba totdeauna cu nelinişte: ce sânt aceste valori de portofoliu? Titlurile sânt oare deasupra ori dedesuptul preţului costului? Şi acest preţ este el inferior sau superior cursurilor actuale? Creanţele sânt ele bune, indoioase sau rele? Participaţiunile financiare sânt în curs sau lichidate? Figurează ele în bilanţ pentru miza fondului, sau pentru beneficiul sperat, nu încă realisat?

,,Aceleaşi dificultăţi în societăţile industriale, comerciale sau civile. Utilagiul, construcţiunele depreciate prin uz mai mult sau mai puţin lung, au fost oare amortisate în mod suficient? Pe ce bază s'a estimat stocul mărfurilor, al aprovisionamentelor? Şi imobilele, terenurile mai ales, a căror valoare este atât de variabilă şi elastică, nu li s'a scomptat din nainte plus valuta?

Intr'un cuvânt, nu sânt în inventariu, a cărui imagine prescurtată este bilanţul, majoraţiuni aleatorii, abusive, falşificând resultatele şi, la adăpostul unei balanţe exacte, făcând să apară o stare de prosperitate factice, în locul unei situaţiuni deja compromisă sau chiar pirdută?

,,Nu numai publicul nu o poate şti, dar, lucru de mirare, în aceiaşi ignoranţă se găsesc adesea şi interesaţii, prea dispuşi a-şi crea ilusiuni, orbi inconştienţi cari privesc prin

---

[1]) Revue des sociétés 1883.

prisma dorinţelor lor. Panta erorii este atât de alunecoasă şi drumul atât de seducător în cât dânşii se lasă să cadă atât de bine pe un resultat himeric, pe o umbră luată drept corp — de aceasta nu trebuie să ne mirăm, căci pentru confecţiunea unui inventar sau unui bilanţ, nu există o regulă fixă, şi fiecare societate are pe ale sale; se pare că singur hasardul şi arbitrariul presidă, şi astfel se ajunge volens nolens la a disimula pierderile sau a exagera beneficiile".

Pagină admirabilă şi din care se vede uşor dificultatea chestiunii, dată fiind complexitatea elementelor cari concură la facerea unui bilanţ; elemente cari sânt cu atât mai numeroase şi mai variate cu cât viaţa economică este mai desvoltată.

In aceste rânduri se întrevăd manoperile şi artificiile comptabilităţii care permite administratorilor şi geranţilor de a face ca inventariul să vorbească conform fantesiei lor.

Administratorii şi geranţii sunt datori să evite a atribui lucrurilor inventariate o valoare superioară valorii reale.

Inexactitatea inventariului poate astfel să resulte, fie din majorarea falsă a activului, fie din diminuarea voită a pasivului. Atât unul cât şi altul din aceste procedee fac, în definitiv, să apară beneficii cari nu există. Să le examinăm rând pe rând.

Majorarea activului. — Majorarea falsă a activului poate să provină, fie din înscrierea unei plus valute factice în inventar, fie din lipsa de a înscrie în acesta o minus valută reală.

In ceea ce priveşte înscrierea în inventar a unei plus valute factice, vom distinge între valorile de aport şi valorile dobândite în cursul societăţii.

Valori de aport. După art. 1492 c. civ. fiecare asociat trebue să pună în comun sau bani sau alte lucruri. Aporturile în natură sânt extrem de variate şi e cu neputinţă de a face o enumerare complectă. Ele pot avea drept obiect imobile, o usină sau un fond de comerţ, o marcă de fabrică sau un brevet de invenţiune, o creanţă etc.

In schimbul acestor aporturi, pe cari legea le îngrădeşte cu o mulţime de formalităţi severe, întru cât priveşte aprobarea

şi verificarea, acţionarii primesc acţiuni. Deci aporturile trebuiesc neapărat să fie evaluate. Cum? Ele pot fi estimate în momentul formării societăţii la valoarea lor de realisare, după cum tot asemenea trebue să se petreacă şi cu elementele activului dobândite în cursul operaţiunilor sociale. Dacă aportul a conservat valoarea ce avea în momentul confecţionării inventariului, această valoare trebuie menţinută; daca, din contra a suferit deprecieri, deprecierile trebuiesc înregistrate de comptabilitate.

Adese ori aporturile în natură sunt estimate la o valoare exagerată. Astfel se atribue imobilelor o valoare enormă, exploatărilor un venit excepţional, atâtea aporturi câte poate imaginaţia să inventeze.

Fără îndoială, aprobarea adunării generale smulsă prin dol sau prin fraudă atrage nulitatea acestei deliberaţiuni şi nulitatea societăţii, căci în lipsă de aprobaţiune, societatea rămâne fără efect faţă de toate părţile. Dar, simpla leziune nu este în dreptul nostru o cauză generală de resciziune a convenţiunilor; singuri minorii fac excepţiune căci ei beneficiază de acţiunea în resciziune când au fost lezaţi.

Leziunea ce există în dreptul francez (art. 1118 c. civ.) la vânzare şi la partaj nu există la noi. Or, acţionarii nu se pot prevala de protecţiunea acordată minorilor, nu le rămâne de cât să deschidă ochii minţii când contractează.

Este bine înţeles că şi contractul de societate făcând parte din contractele în genere este supus la condiţiunile generale pentru validitatea contractelor: capacitate, consimţimânt, obiect şi cauză. Şi că dacă prin manopere s'ar surprinde buna credinţă a asociaţilor cari ar accepta ca bune aporturi exagerat evaluate, daca s'ar face dovada că consimţimântul a fost smuls prin manopere ce tocmai tindeau să acopere acea exagerare, fără îndoială consimţimântul fiind viciat contractul de societate nu poate să existe.

Acestea spuse, rămâne să precisăm chestiunea ce se pune, precum şi interesul ce presintă soluţiunea sa.

Ea se poate formula astfel: valorile de aport trebuie să figureze în inventariu cu preţul costului în schimbul căruia societatea a dat titlurile, sau, din contră, trebuesc preţuite la

valoarea lor reală, în ziua inventariului, fără a se preocupa de valoarea de aquisiţiune originară?

Inventariul trebuie să dea imaginea adevărată şi exactă a tuturor valorilor; a înscrie în el valori majorate, înseamnă a comite frauda. Aporturile trebuesc deci să fie examinate cu minuţiositate şi daca se dovedeşte că au fost majorate, atunci se vor reduce la adevărata lor valoare reală. Şi pe drept cuvânt, fiindcă spre a putea înlătura distribuirea dividendelor fictive, este absolută nevoie ca fie ce element al patrimoniului social să fie estimat la valoarea sa reală.

Valori dobândite în cursul societăţei.

Simplul fapt că un inventariu constată în mod regulat un beneficiu, este acesta un beneficiu ce se poate distribui fiind dobândit şi sigur?

Este de reţinut că un beneficiu trebue distribuit sub două condiţiuni şi anume: a) atunci când dividendul indicat prin bilanţ este un adevărat beneficiu şi al doilea când această distribuire se face la moment oportun.

O societate poate să fi realizat beneficii importante, dar cari, momentan, sânt imobilizate în construcţiuni sau altceva. In acest caz, ar fi imprudent, din cauza insuficienţii fondului de rulment, să se distribue dividende, fiindcă societatea se poate vedea de odată în imposibilitate de a face faţă angajamentelor sale. Aci, singurul lucru ce se consideră este oportunitatea distribuirii, chestiunea de realitate a beneficiilor este tranşată.

Se mai poate întâmpla şi alt cas, şi anume: societatea realizează un adevărat beneficiu dar nu-l distribue la timp. Şi în această situaţie intră în operaţiuni cari fac să se piardă nu numai beneficiul realisat, dar chiar şi o parte din capital. Este evident că distribuirea de beneficii în asemenea împrejurări nu ar mai fi o împărţire de beneficii reale.

Distincţiunea pare subtilă însă răspunde la interese serioase şi practice. In ultima acceptare a cuvintelor „beneficii ce se pot distribui“ o repartiţiune inoportună de beneficii este

o greşală gravă, de natură a antrena responsabilitatea acelora cari au autorisat-o sau efectuat-o.

Evident aceasta nu este un delict, ci un quasi-delict, apreciabil după dispoziţiunile articolelor 998 şi 999 c. civ. şi care dă drept la repararea prejudiţiului ce a resultat din micşorarea imprudentă a fondului de mânuit şi de altminteri scuzabil chiar în cazul când distribuirea dividendelor fusese autorizată de către acţionari în cunoştinţă de cauză.

Nu în acest sens cercetăm dacă un beneficiu regulat constatat printr'un inventariu, este de distribuit. Din contra, lipsa realităţii beneficiilor împărţite este unul din elementele constitutive ale delictului de distribuire a dividendelor fictive.

Prin urmare, ceea ce trebuie să stabilim este certitudinea beneficiilor, adică că acestea nu sânt distribuabile de cât atunci când sânt definitiv dobândite societăţii. Dar legea nu spune de cât atât în finalul al. 2 art. 265: s'au distribuit interese sau dividende neluate din beneficiile reale, fără să arate cum se poate şti dacă un beneficiu este real sau nu. Şi atunci unde şi cum să găsim un criterium al realităţii beneficiilor?

Codul de comerţ nu autoriză distribuirea de dividende de cât după o comptabilitate regulată şi sinceră. Articolul 265 al. 2 c. com. declară nedistribuabile interesele sau dividendele cari n'au fost distribuite după un bilanţ exact. Această condiţiune, a cărei necesitate este vădită, e suficientă? Cu alte cuvinte, este destul ca inventariul unei societăţi pe acţiuni să constate o plus valută pentru ca această plus valută să fie un beneficiu dobândit şi de distribuit? Pentru lămurirea acestei chestiuni s'au produs mai multe teorii, însă două sânt de reţinut.

După o primă teorie, cu puţini aderenţi, simpla constatare a plus valutei în bilanţ 'i dă aceştia caracterul de beneficiu dobândit şi de distribuit.

După a doua teorie, care este cea curentă, numai singura realisarea a plus valutei constatată în inventar îi dă caracterul de beneficiu dobândit şi de distribuit.

Prima teorie consideră drept fictive beneficiile distribuite deşi pasivul excede activul, sau chiar atunci când activul ex-

cede pasivul, dar peste acest excedent al pasivului, fără a fi locul să se preocupe de facilitățile mai mult sau mai puțin mari de realisare a acestui excedent. Basa necesară a ori cărei distribuiri de beneficiu este excedentul activului constatat prin inventar. Ori ce plus valută produsă asupra unui element al activului presintă un beneficiu sigur, adică dobândit și de distribuit. De unde resultă următoarele consecințe: *a)* Un element al activului poate fi trecut în inventarii cu un preț superior prețului costului, mai ales când se mențin prețurile cu cari s'au evaluat diversele valori la constituirea societății.

O asemenea idee nu este de cât o aplicațiune a principiului după care imobilele, și în special valorile de bursă și mărfurile, trebuiesc estimate la valoarea actuală în ziua inventariului, adică la valoarea venală. Și această valoare nu este prețul pe care societatea îl cere, ci prețul pe care speră să-l obțină, dat fiind legea economică a cerei și ofertei. Or, singur prețul supus fluctuațiunilor pieței, cursului Bursei sau al mercurialelor sunt expresiunea integrală și adevărată.

b) Odată ce operațiunea care stipulează o plus valută este încheiată, această plus valută devine un beneficiu dobândit și de distribuit chiar din ziua convențiunei.

In sfârșit, o plus valută reprezintată prin creanțe condiționale constitue, în acest sistem, un beneficiu dobândit și sigur.

Cu a doua teorie lucrurile se schimbă și interpretarea cuvintelor „beneficii realmente dobândite“ nu se mai mulțumește ca în cea dintâi, cu dreptul abstract la un beneficiu, așa cum poate rezulta dintr'o simplă stipulațiune; mai trebue ca acest beneficiu să fi fost realizat. Nu este de ajuns ca o plus valută să rezulte din scrierile, chiar regulate și sincere, ale societăței pentru ca ea să se creadă autorizată a distribui dividende; plus valuta trebue să fie realizată.

Această doctrină a cerut uneori o realizare materială a plus valutei constatată în inventar. Și cerința își are principiul în o idee de bun simț care este ca un dividend înainte de a eși din casa societăței trebue să fi intrat în ea.

Numai sumele cari reprezintă beneficiile de distribuit constituesc dividende.

Fiindcă o creanță trebue acoperită, mărfuri trebuesc vândute și plătite, valori de Bursă soldate. Dacă activul nu este încă în casă, dacă sunt acoperiri de făcut, nu poate fi vorba de o distribuire de dividende, căci evenimente ulterioare pot reduce activul sub cifra pasivului.

Realizarea materială a unui beneficiu nu se va efectuà, de ordinar, decât prin încasarea sa, sau plasarea acțiunilor ce o reprezintă.

Dacă distribuirile de dividende se operau toate în asemenea condițiuni, pericolul repartițiilor de dividende fictive ar fi fost conjurat.

Dacă însă, această precauțiune este recomandată de o extremă prudență, și se justifică cu atât mai bine că este în contra sistemului simplei stipulațiuni de plus valută, ea se acordă foarte puțin cu cerințele practicei.

Majoritatea autorilor călăuziți de nevoile reale ale vieței, părăsesc această teorie riguroasă spre a se atașà la aceea a simplei constatări, dar sigure, de beneficii. Cu această părere a autorilor mă unesc și eu și iată pentru ce:

Este exagerat să nu vezi beneficii decât în sumele încasate. Beneficiile pot fi reprezintate prin alte lucruri decât banii din casă, prin titluri, prin creanțe, de exemplu și a căror acoperire este sigură. Un beneficiu devine de distribuit atunci când chiar reprezintat prin valori, aceste valori nu sunt aleatorii, ci sunt de o sigură și promptă realizare.

Există oare un interes a alege între teoria realizărei sigure sau viitoare și aceia a unei simple constatări de plus valută în inventar? De la început trebue s'o spunem, interesul apare slab. Partizanii primei teorii recunosc, în definitiv, că un activ nesigur, aleatoriu (eventual), nu este un activ veritabil. Sunt hipoteze, când plus valuta este declarată, de către partizanii ambelor teorii, pur fictivă.

Excedentul activului poate fi rezultatul augmentării, oarecum brutale și sistematice a unei trăsături de condei. Este de o potrivă fictivă plus valuta care afectează titluri chiar cotate în Bursă și în bancă când această cotă se datorește unor manopere, ale societăței însăși, și destinate să reveleze o sporire factice a cursurilor sau mercurialelor.

In toate aceste hipoteze incertitudinea activului concordă în mod precis cu dificultatea de realizare a plus valutei. Examenul numeroaselor spețe în cari jurisprudența streină s'a silit să degajeze noțiunea beneficiului, ar demonstrà, că în realitate, această dificultate de realizare, rezultă de cele mai multe ori din o îndoială asupra excedentului însuși constatat în inventariu. Prin urmare, prima teorie ar fi periculoasă dacă nu s'ar ține seama de corectivul pe care l'am indicat că beneficiul este real chiar prin simpla constatare dacă realizarea este facilă.

In practică nu sunt considerate ca beneficii decât acel excedent de activ, care, fie că este destinat acționarilor, fie rezervelor, este susceptibil de a se transformà în dividende prin realizarea sa.

Consecințele acestei idei revelează cu claritate interesul practic al alegerei între cele două teorii expuse:

A. — Nu este totdeauna exact să atribuim elementelor inventariului un preț superior prețului costului lor; și plus valuta poate să fie foarte nesigură chiar atunci când nu este datorită unei manopere dolosive sau frauduloase. Ea se sprijină pe legea cererei și a ofertei, destul de variată și ale cărei fluctuațiuni nu trebuesc înregistrate în mod sistematic. In unele hipoteze este inexact să comptabilizezi o sporire a cărei fixitate nu este prin nimic asigurată. Și în special o plus valută ce are drept bază diferența cursurilor sau mercurialelor, în ceeace privește valorile de Bursă sau mărfurile, nu este un element stabil. Această sporire datorită unei favori nejustificată a publicului este adeseori urmată de o scădere spontană și neprevăzută, sau datorită unei afluențe prea mari de aceleași titluri pe piață. Excedentul obținut este oare un beneficiu de distribuit? Și dacă titlul sau mărfurile revin la valoarea lor primitivă, trebue să menționăm o pierdere? Estimația mărfurilor pe cursul zilei favorizează rezultate neașteptate. Este vorba de materii prime? Dacă la sfârșitul exercițiului, prețul cotat și stokul acestor materii prime s'a mărit, inscripțiunea în inventariu a valoarei mărfurilor ține de categoria produselor încă nerealizabile a beneficiilor fictive.

B. — După cum am spus nu este de ajuns ca un profit să

fie stipulat pentru a fi considerat ca dobândit și de distribuit. O economie nefiind totdeauna un beneficiu nu trebue înscrisă în bilanț, fiindcă mărfurile cumpărate sub cost pentru a fi realizate au nevoe de transformări, și în orice caz de un amortisment; așa că numai prin realizare se poate vedeà dacă diferența de cost constitue sau nu un beneficiu.

Toate inconvenientele primei teorii pe cari le-am relevat dispar dacă ne atașăm, pentru determinarea realităței unui beneficiu la realizarea sa sigură, viitoare, sau actuală.

Câteva aplicațiuni practice ale acestui criterium ne vor puteà lămuri și mai bine.

Elemente inventariate susceptibile de a fi obiectul unui curs. — Sporirea produsă asupra mărfurilor, asupra valorilor de Bursă, indicată de către mercuriale sau de către cursurile oficiale, nu va trebui să fie înregistrate decât dacă actualmente, sau în viitor, este realizabilă. Și va fi realizabilă dacă rezultă din cauze durabile. Cari sunt, însă, aceste cauze?

In ceeace privește titlurile, certitudinea realizărei este apreciată după venitul lor. Dacă vreme îndelungată titlurile s'au menținut cu o sporire egală, sau prea puțin diferită, această sporire poate fi considerată ca sigură, adică realizabilă.

Afluența unei valori pe o piață are de rezultat scăderea ei. Valori cari, la o anume epocă, răspândite în mic număr pe piață ar fi fost vândute cu excedent constatat, n'ar mai fi, în cazul unei afluente a lor, actualmente și în viitor realizabile. Și dacă administratorii distribuesc sume equivalente acestor beneficii nerealizate, au distribuit beneficii aparente și prin urmare fictive.

Cât despre plus valutele produse asupra mărfurilor trebue să ținem seamă numai de acele ce sunt realizabile actualmente și în viitor, ca provenind din cauze durabile. In principiu, atât cât vânzarea mărfurilor nu este efectuată cu excedentul constatat, nu este decât speranța unui beneficiu nesigur. Raritatea grâului, de exemplu, datorită unei secete, are de rezultat ridicarea prețului, și o astfel de ridicare, ce rezultă dintr'o rea recoltă, este sigur realizabilă.

Elemente de ale inventariului estimate după creditul personal al acelor cari sunt debitori. (Creanțe, efecte de comerț). — Realizarea acestor elemente este considerată ca viitoare și acoperirea lor este sigură. Numai cu această condițiune putem spune că ele pot constitui un beneficiu.

O acoperire se apreciază din două puncte de vedere, și anume: mai întâi, creanța, polița, biletul la ordin, trebuesc să fie ferme; dacă e vorba de o creanță, ea nu trebue să fie aleatorie, adică condiționalā sau litigioasă. Biletul la ordin, polița, trebuesc acoperite de semnăturile cerute, concepute în termenii impuși de lege și puse în circulațiune numai după ce au fost îndeplinite toate formalitățile destinate să le asigure validitatea.

In sfârșit, debitorul acestor efecte trebue să fie solvabil și solvabilitatea sa ca și a coobligaților săi să fie actuală. O solvabilitate viitoare nu ar fi suficientă, realizarea actuală sau viitoare nu ar fi posibilă. Fără îndoială, însă, că se va ține compt de ea dacă se sprijine pe garanții serioase. Iată pentru ce efectele de comerț trebuesc să fie exigibile în scurt termen. Nu se răspunde niciodată de solvabilitatea viitoare a unui debitor.

Elemente de ale inventariului cari nu sunt obiectul nici unui curs (imobile, usină, clientelă, fond de comerț, brevete de invențiune). — Ele sunt foarte variate. Imobilele, fie ele construcțiuni, fie terenuri, pot fi obiectul unei plus valute? Ridicarea ce se poate produce nu va fi menționată decât dacă este realizabilă în viitor. Dacă ea este datorită unor cauze durabile, cum de exemplu deschiderea unei străzi, apropierea de oraș, de o gară, de un centru de comerț de curând creat, care atrage numeroși cumpărători, etc., se va avea în vedere, și cu atât mai mult cu cât imobilele puțin numeroase vor fi mai ușor vândute.

Dar trebuește lucrat cu multă prudență, fiindcă o plus valută pe care ne închipuim că imobilul o dobândește, nu se poate cunoaște decât la vânzarea lui. Numai astfel se va puteà evità o distribuire ce s'ar puteà face acționarilor în detrimentul activului social. Căci ori de câte ori se distribue un

beneficiu care nu rezultă dintr'o operațiune îndeplinită, se cheltuește ceeace nu existà și poate că nu va existà niciodată.

Neînscrierea unei minus valute în inventar. — Apariția unui excedent de activ factice, după care sunt distribuite beneficii, rezultă de multe ori din înscrierea în inventar a unor elemente depreciate pe o valoare inferioară sau egală cu prețul costului.

In această hipoteză majorarea nu este efectivă, materială. Ea consistă, după ce s'a constatat minus valuta suferită de către diferitele capitole ale comptabilităței, a nu o menționa, cu alte cuvinte a nu amortizà activul în măsura comandată de către fidelitatea și exactitatea inventariului. Amortizarea de care este vorba este amortizarea industrială ce reprezintă deprecierea ce atinge fiece valoare activă a societăței. A lăsà la infinit compturile ce reprezintă construcțiunile, materialul, mărfurile, debitoare de sumele cheltuite la început, este, în adevăr, a comite o eroare gravă. După o perioadă oare care aceste elemente nu mai prețuesc ceea ce au costat. Pentru a le menține la valoarea lor primitivă este necesar să se treacă la pierderi la sfârșitul fiecărui exercițiu o sumă ce reprezintă micșorarea suferită.

Astfel, grație amortizărei mai multe exerciții suportă o cheltuială care ar fi pe nedrept pusă în sarcina unui singur.

Constatarea minus valutei. — Valori cari fac obiectul unui curs: titluri (acțiuni, obligațiuni, fonduri de rezervă), bani, mărfuri.

In practică multe societăți și în special stabilimentele financiare, se țin de cursul Bursei.

Altele, din contră, inventariază câte odată titlurile lor cu prețul cumpărărei, fără să țină socoteală de cursul Bursei.

Astfel prețul de cumpărare și cursul Bursei sunt două moduri de evaluare pe cari le întrebuințează societățile pentru determinarea minus valutei. Se pare că inventariile dresate, conform acestor două procedee ar trebui să fie normale și totuși nu este totdeauna așa.

Findcă menținerea unuia din aceste prețuri, cu excluderea celuilalt, poate să disimuleze o sporire de activ pentru a favorizà o distribuire de dividende fictive.

Puţin importă când estimaţia este adevărată, dacă în inventar se trece preţul costului sau cursul Bursei. Şi unul şi altul pot da adevărata valoare de realizare.

Tot aşa şi când preţul ales, cursul Bursei sau valoarea de achiziţiune, ar fi mai mică decât realitatea, dacă costul trecut drept valoare în inventar ar fi mai mic decât cursul Bursei.

Nici o critică nu se poate face preţului costului trecut în inventar dacă cursul Bursei îi este superior. Tot ce s'ar puteà imputà, ar fi o insuficienţă de estimaţiune, însă am văzut că aceasta nu poate să atragă răspunderea penală a admi-nitratorilor Pericolul apare atunci când preţul costului este menţinut şi cursul Bursei se coboară sub acest preţ.

Monede. — Inţelegem prin aceasta nu numai moneda propriu zisă, metalică, dar şi hârtia monedă. Trebuesc oare ca monedele să fie înscrise cu valoarea lor normală ori numai cu valoarea lor actuală?

Dacă hârtia monedă sau moneda propriu zisă are curs legal în România, valoarea reală a acestor monede va rezultà din înscrierea în inventariu a valoarei lor nominale, chiar atunci când aceasta nu ar concordà cu valoarea actuală. Din moment ce o monedă are curs legal în România, valoarea sa metalică este considerată egală cu valoarea sa nominală.

Fiecare poate să primească cu încredere această monedă pentru valoarea înscrisă pe hârtie sau pe metal, având efigia statului sau a Suveranului. Aşa d. ex: dacă argintul a pierdut 20 la 100 din valoarea sa, cel ce a promis 100 se va libera de datoria sa înumărând suma trecută în contract, şi va datorà 100 iar nu 120.

Soluţiunea pare stranie dar se justifică din punct de vedere juridic prin art. 1578 din codul civil; iar din punct de vedere economic prin faptul că moneda nu este un simplu semn, ci tipul contractual al valorilor, un echivalent al diferitelor produse în vânzare.

Când, din contră, monedele străine n'au curs legal în România valoarea nominală înscrisă în inventariu nu echivalează de fel cu valoarea reală. In acest caz trebue să avem în vedere pierderea schimbului, adică diferenţa de valoare ce există între aceste monede şi cele ce au curs legal, cari nu vor fi

realizabile decât cu o minus valută sau o plus valută. Când o societate, deşi are sediul în Franţa, totuşi, speculează în străinătate şi a trebuit să-şi convertească capitalul în moneda ţărei străine, consiliul de administraţie şi adunarea acţionarilor vor face un act de prudenţă creind rezerve pentru schimb asupra beneficiilor realizate, spre a evità o micşorare a capitalului.

Mărfuri. — Oricare ar fi baza ce se alege pentru evaluaţiune, în practică, toată lumea este de acord a recunoaşte o depreciere a produselor avariate şi cari nu mai au o calitate loială.

Această depreciere se stabileşte, de obiceiu, după un mod uniform şi totdeauna calculat de aşa fel încât să depăşească deprecierea reală.

De altfel, când preţul costului şi preţul curent concordă, cum şi atunci când acest din urmă este inferior celui dintâi, în ambele cazuri, a înscrie în inventariu valoarea curentă sub rezerva de a menţionà deprecierile prevăzute sau realizate, este a atribui mărfurilor valoarea lor reală şi actuală. Este deci mai raţional, sub rezerva acestor remarce, să înscriem în inventar mărfurile pe valoarea lor de achiziţiune. Prin acest procedeu se poate evità micşorarea fondului social cu o sumă care adesea nu este încasată.

Elemente de ale inventariului estimate după creditul personal al acelora cari sunt debitori (creanţe, deposite în bancă, portofoliu comercial).

Creanţe. — Acestea trebuesc trecute în inventariu cu valoarea lor brută, sau, din contră, apreciate după eventualitatea acoperirei lor?

Chestiunea pare oţioasă; nu prea văd limpede cum ea se pune. Fiindcă creanţa exprimă o cifră, ar fi logic, se pare, ca ea să fie trecută în inventar cu această cifră.

Cu toate acestea, nu le este destul acţionarilor să ştie că sânt creditori pentru atâtea sau atâta sumă; ei vor să ştie cine le datoreşte. Şi dacă situaţiunea personală a debitorilor lasă intacte creanţele lor, ca drepturi personale, cel puţin ea poate diminuà şansele de realizare.

Şi-atunci, înainte de a înscrie o creanţă în inventariu tre-

bue apreciată solvabilitatea debitorului. Unde se pot găsi elementele de apreciere ale acestei solvabilităţi?

Statutele sociale obligă une ori pe administratori şi pe geranţi să indice toate detaliile culese asupra fiecărei creanţe, asupra cauzelor cari o fac îndoioasă, asupra actelor conservatorii cari necesită acoperirea sa.

Unele fapte caracteristice revelează adesea această situaţiune administratorilor şi geranţilor. De exemplu: falimentul sau deconfitura unui debitor constituesc presumpţiuni serioase de insolvabilitate, dacă aceasta rezultă dintr'o stare de încetare a plăţilor notorie, sau din urmăriri infructuoase. Totuşi, nu rezultă o relaţiune imediată de cauză la efect între insolvabilitate, adică faptul de a aveà un activ inferior pasivului, şi încetarea plăţilor, adică faptul de a nu plăti datoriile exigibile. Un comerciant destul de solvabil poate fi declarat în faliment când nu face faţă plăţilor sale la scadenţă. Şi, invers, un comerciant insolvabil, dar care achită creanţele sale la scadenţă, nu poate fi declarat falit.

Câte odată administratorii sau geranţii nu au decât aparenţa drept mijloc de apreciere a solvabilităţei debitorului. Şi cazul se prezintă cu un debitor, care, fără să fie declarat falit, este pur şi simplu într'o jenă momentană. De frică să nu-şi ruineze creditul se fereşte să spue creditorilor săi că a contractat împrumuturi.

Cu toate acestea, cei ce redijază inventariul nu au dreptul să percheziţioneze registrele debitorului, fiindcă atunci ar fi să se amestece în scrierile lui, ceea ce este incompatibil cu secretul afacerilor comerciale.

Dacă nimic nu revelează o situaţiune rea, ei trebue să se considere în faţa unui om solvabil.

Societatea, însă poate să cunoască starea de jenă a debitorului său. In speranţa unui profit eventual debitorul cere un termen de rambursare. Ar fi riguros să conchidem la insolvabilitatea lui, încetarea plăţilor nefiind decât un semn aparent. Trebue oare să considerăm drept element de solvabilitate speranţa unui beneficiu viitor, destinat să achite datoria? Strict vorbind aceasta nu este un gaj sigur de acoperire. Operaţiunile unei societăţi, putând da speranţa unor re-

zultate avantajoase, intr'un viitor mai mult sau mai puțin depărtat, nu pot fi luate în considerațiune spre a autorizà o distribuire de dividende acționarilor; aceste distribuiri ne trebuind să fie făcute decât atunci când beneficiile sunt dobândite în mod real și actual.

Unele usuri ale practicei se acordă foarte greu cu această cerință. Nu totdeauna se procede cu ușurință când se scomptează solvabilitatea viitoare a unui individ.

In viața zilnică a afacerilor și mai ales a celor comerciale, bancheri, comercianți, sau simpli capitaliști împrumută capitaluri unor oameni, cari momentan nu dispun decât de resursele inițiativei lor, de statornicie în muncă sau de talentele lor naturale.

Ce moment trebue să alegem spre a aprecià solvabilitatea unui debitor?

Pentru a aprecià solvabilitatea unui debitor, administratorii și geranții trebuesc să se reporte retrospectiv la momentul când au fost distribuite dividendele și să examineze dacă, după aparențele și împrejurările acestui moment, creanțe devenite rele trebuiau atunci în mod rezonabil și fără prevențiune să fie considerate ca atari. Deci, eventualitățile acoperirei trebuesc apreciate în momentul confecționărei inventariului. Prin urmare, din cele expuse rezultă că în momentul confecționărei inventarului creanțele pot fi împărțite în trei categorii, și anume: a) creanțe bune, adică acelea a căror acoperire este asigurată, fiincă scadențele nu au sosit, sau cari sunt garantate prin hipoteci. Dacă aceste creanțe erau atunci realizate, erau pentru suma integrală; este exact să le trecem cu această cifră;

b) Creanțe îndoioase, adică acele ce sunt susceptibile de a fi reclamate amiabil și nu necesită urmăriri judiciare.

c) Creanțe rele, adică acele a căror acoperire este dezesperată. Și trebuesc considerate ca atari hotărârile a căror achitare nu s'a obținut decât pe calea justiției, sau printr'o transacțiune.

Intrucât privește creanțele îndoioase sau rele, adevărul nu mai constă în înscrierea lor cu suma integrală. Acoperirea le este subordonată riscurilor cari se traduc printr'o depre-

ciare de care trebue să ţinem compt. Este, deci, o minus valută pe care un inventariu exact trebue s'o înregistreze sub forma unui amortisment larg şi mai ales când societatea nu este ţinută la verificarea solvabilităţei debitorilor ei. De nu se procedează aşa şi, din contră, se menţionează în inventariu creanţe sau solduri debitoare ce nu se pot acoperi, ca elemente de activ, se denaturează situaţiunea societăţei, căci în definitiv se pune în faţa pasivului un activ devenit în mare parte imaginar. Pentru a rămâne în limitele adevărului trebue să înscrim creanţele la activ cu o sumă inferioară sau egală valorei lor nominale numai atunci când suntem siguri de solvabilitatea debitorului până la concurenţa acestei sume. Aşa dar se impune o mare severitate pentru estimarea creanţelor.

Portofoliu comercial. — Se compune din efecte de comerţ ce au fost date societăţei pentru plata unor datorii şi cari sunt: poliţe asupra clientelei, bilete la ordin, titluri constatând avansuri sau împrumuturi.

Fiecare din aceste efecte trebue examinat cu îngrijire, fie din punct de vedere al semnăturilor cerute, fie din punct de vedere al valorei lui însuşi. De foarte multe ori unii debitori îşi procură semnătura unor comercianţi sau stabilimente financiare ori industriale, fără avere şi fără credit, numai pentru a da acestor efecte aparenţe regulate. Aşa că portofoliul poate să fie compus din efecte de complesenţă cari prezentate la scadenţă nu vor fi plătite. Tot astfel titlurile ce reprezintă avansuri sau împrumuturi pot să nu ofere nici o garanţie fie din cauza naturei nantismentelor ce sunt oferite, fie din cauza celui ce se împrumută.

Nu rămâne atunci decât să ne asigurăm de calitatea efectului plasat în portofoliul societăţei. Ca şi creanţele, aceste efecte sau solduri debitoare de sumele avansate sau împrumutate, nu trebuesc trecute în inventariu pentru suma lor integrală, sau inferioară acesteia, decât dacă aceste sume reprezintă valoarea exactă de realizare a efectelor sau a compturilor.

In caz când realizarea acestor elemente este nesigură, ele

suferă o depreciere, deci o minus valută ce trebue compensată printr'un amortisment.

Deposite în bancă. — Sunt sumele disponibile cu acelaş titlu ca şi monedele în casă. Aceste deposite vor fi înscrise cu suma lor integrală numai atunci când nu va fi nici o îndoială asupra solvabilităţei depozitarilor, sau când nu au nici o sarcină.

Valori cari nu fac obiectul nici unui curs (Imobile industriale şi de raport). — Printre imobilele pe cari le posedă o societate, unele, cele industriale sau agricole, servesc întreprinderii sociale însăşi, altele, imobile de raport, au numai o valoare de plasament. Estimaţia lor este dintre cele mai delicate.

O usină cere construcţiuni importante destinate a servi de ateliere, a adăposti personalul, sau a servi drept magazin spre a depozită materiele prime sau produsele fabricate. Valoarea sa depinde de facilitatea mijloacelor de locomoţiune, de transport, de apropierea sau depărtarea de centrele de comerţ sau industrie, de recrutarea mai mult sau mai puţin uşoară a lucrătorilor.

Societatea poate să posedă o mină sau o carieră care prin exploatare se epuizează încetul cu încetul şi bogăţia sa se micşorează. Urmează deci o depreciere care trebueşte tradusă în inventariu printr'o amortisare.

Cu toate acestea, dacă preţul minei sau carierei era destul de slab pentru a nu excede valoarea imobilului ca teren ordinar, acest preţ poate continuà să figureze în bilanţ.

Imobilul adus poate fi grevat de o datorie hipotecară, impusă societăţei sau celui ce-l aduce, şi susceptibilă de a-l absorbi în întregime sau a-l depăşi în caz de expropiere. In această hipoteză este o cauză de evicţiune de care trebue să se ţină compt, ca şi atunci când ar fi vorba de o lipsă de contenenţă sau o micşorare a obligaţiunei de a garantà viţiile ascunse, etc. Aci, baza estimaţiunei imobilelor, atât industriale cât şi de raport, este preţul costului; şi dacă din cauza crizelor, care adesea se traduc printr'o micşorare a chiriilor sau arenzilor, se produc minus valute, preţul costului se va redu-

ce la valoarea ce reprezintă suma care va fi obținută prin realizarea acestor imobile.

Materialul, utilagiul. — Acestea sunt greu de apreciat în mod just. Valoarea lor este subordonată solidității, usului căruia sunt destinate, șanselor mai mult sau mai puțin frequente de accident. Trebue, după acest usagiu, ca în fiecare an să sufere deprecieri.

Este neexact, spre exemplu, de a face să figureze ca bune piese detașate, inutilisabile, sau mașini fabricate de societate și vândute pe preț de nimic.

In fapt statutele fixează această minus valută la o cotitate determinată mai dinainte; sau rezervă asupra beneficiilor anuale un fond de prevedere destinat să conserve materialului și utilagiului valoarea primitivă, prin mijlocul ameliorărilor sau sporirilor.

Ori care ar fi modul de amortisare întrebuințat și cu toată tăcerea statutelor, toate deteriorările prevăzute sau accidentale ale materialului trebuesc să fie notate pentru a asigură exactitatea inventarului.

Fond de comerț. — De asemenea, este destul de delicată chestiunea de a aprecià clientela unui stabiliment comercial. Adesea așalandagiul nu se distinge de material sau de utilaj. Prețul cesiunei sau cumpărărei unor industrii sau manufacturi depinde atunci de numărul mașinelor sau mijloacelor de producțiune, fără să se țină în seamă activitatea vânzărilor. Dar când clientela are o existență proprie, este înțelept a o amortizà, adică a notà dispariția oare căror clienți. Din acest punct de vedere, inventariul trebue să indice numai valoarea recunoscută realizabilă a fondului de comerț.

Brevet de invențiune. — Nu este de ajuns ca un brevet de invențiune să figureze în inventar pentru prețul său de dobândire sau pentru numărul de acțiuni care'l reprezintă, dacă e vorba de un aport în proprietate sau în folosință. Trebue, prin urmare, ca la estimarea sa, să se țină, oare cum, în seamă realitatea și eficacitatea descoperirei care face obiectul invențiunei. In ori ce caz și ori cât de avantajos ar fi, acest brevet are o existență trecătoare; durata sa este de 15 ani (legea din 17 Ianuarie 1906). El conferă numai un mo-

nopol timporar, a cărui valoare se micşorează pe măsură ce se apropie de expirarea dreptului de exploatare. Usul este să se amortizeze acest brevet într'un număr de ani egal cu jumătatea duratei sale.

Cheltueli de instalare. — Sunt acele pe cari le face societatea în momentul constituirei sale propriu zise (statute, publicaţiune, tipar) sau câţiva ani după fondaţiunea sa (instalaţiunea unei sucursale), cheltuelile cari precedează începutul operaţiunilor sociale (construcţiuni de usine, de ateliere, de căi ferate, exploatare de cariere, etc.).

Cheltuelile generale inerente şi reînoite la fiece exerciţiu, salariul personalului, chiria, impositul, etc., nu trebuesc înscrise în această rubrică, căci ele nu cer o amortizare.

Cum putem face să apară în bilanţ minus valuta constatată?

Amortismente şi rezerve. — Din tot ce am spus până acum rezultă cu suficienţă necesitatea compturilor de amortizare şi de rezervă, destinate să refacă activul depreciat. Odată această amortizare recunoscută necesară se naşte întrebarea: cum va trebui operată? Nu sunt obligat să înşir toate procedeele posibile de amortizare, dar sunt obligat să revelez unele cazuri, din alte multe, de distribuire a dividendelor fictive; să arăt cum insuficienţa amortismentelor sau rezervelor disimulează acţionarilor pierderi, prezentate de aşa fel în cât este imposibil să-ţi dai seama de suma lor exactă. Echilibrul astfel obţinut permite repartiţiunea beneficiilor nereale şi face să se creadă că proprietatea afacerilor sociale este mincinoasă.

Şansele de eroare provin din aceea că minus valuta nu este definitivă în ziua inventariului. Ea este definitivă când se traduce printr'o pierdere realizată. Mărfuri estimate 50.000 lei au fost vândute 25.000 lei, rezultă o pierdere reală de 25.000 lei, care va trebui să micşoreze cu atât beneficiile de împărţit.

In acest caz amortizarea este uşoară fiindcă este de ajuns să se reducă activul cu o sumă egală acestei pierderi. Din contră atât cât activul există în inventariu minus valuta nu este definitivă.

Practica acestui procedeu, care se rezumă într'o simplă operațiune de sustracțiune, este periculoasă. Și în adevăr, după el la sfârșitul fiecărui exercițiu se scade din valoarea nominală a elementelor inventariului amortizarea lor. Utilagiul care a costat 20.000 lei la constituirea societății va fi trecut în inventariu pe anul următor numai cu suma de 15.000 lei și așa mai departe. Suma deprecierei reiese din compararea cu bilanțurile anterioare.

Comparațiunea însă este de cele mai multe ori imposibilă căci utilagiul este aproape mai totdeauna mărit prin cumpărări noue, sau micșorat prin înlăturarea parțială a celui uzat. Acest procedeu, care, deși este exact în teorie, în practică duce la arbitrar și confusiune.

Inscrierea în bilanț, de o parte, a activului pe prețul costului iar, de altă parte, la pasiv a unei rezerve sau amortisare ce represintă deprecierea efectivă în ziua inventariului, este scutită de aceste obscurități. De exemplu: utilagiul cumpărat cu 20.000 lei va figura astfel în bilanț: Activ, util 20.000 lei; Pasiv, amortisarea utilagiului 5.000 lei.

Anii următori, cifra înscrisă la activ rămânând aceiași, amortizarea va trebui mărită progresiv, până ce va aitinge suma de 20.000 lei. Astfel utilagiul va fi complect amortizat.

Superioritatea unui asemenea sistem apare mai ales atunci când este vorba de elementele activului a cărui realizare este aleatorie, de ex.: creanțe dubioase, valori depreciate, etc.

Atât cât operațiunea nu este închisă, pierderea, ori cât de sigură ar fi, nu poate fi cifrată în mod exact. Singurul mijloc sincer de a exprimă în comptabilitate acest alea este de a constitui un compt de rezervă sau de amortizare special, care dispare în ziua când schimbul ulterior al lucrurilor transformă această minus valută aproximativă în minus valută definitivă. Numai astfel bilanțul va fi o oglindă fidelă a lucrurilor.

Amortizările și rezervele trebuesc, în fine, să reunească oarecari caractere a căror existență acționarii au tot interesul s'o controleze și cari sunt următoarele:

1) Amortizarea însăși nu trebue să fie fictivă. Ea nu se

poate face dacă societatea nu realizează beneficii. Este adevărat, însă, că unele amortizări se efectuează, ori cari ar fi rezultatul exercițiului anual, chiar în lipsa beneficiilor. Astfel cheltuelile de primă instalare sunt amortizate de la început fiindcă sunt adevărate datorii sociale și achitarea lor se impune înainte de ori și ce.

In principiu, amortizarea, destinată să reprezinte o depreciare, nu se poate efectuà decât asupra beneficiilor brute, adică din excedentul activului asuyra pasivului.

c) De asemenea, când este posibil, amortizarea trebue să fie specială și să nu fie operată în bloc. Așa dar compturile de amortizare și de rezervă trebuesc, cât mai mult posibil, să figureze în bilanț sub rubrici speciale, în seria la care aparțin, plasate pentru valoarea depreciată. Astfel asociații sunt inițiați asupra amortismentelor practice la fiece capitol.

3) In sfârșit amortisarea trebue să fie egală și nici de cum inferioară deprecierei pe care o reprezintă. După tribunalul Senei din Franța [1] ea trebue să fie astfel așa în cât adăogită la valoarea actuală a obiectului ce s'a depreciat să reprezinte valcarea lui reală pe care o aveà la început. Pentru mai multă ușurință s'a adoptat o amortizare a forfait, fixată la 5 la 100 pentru imobile și 12 la 100 pentru marele utilagiu etc., adică calculată de așa fel încât să depășească minus valuta reală. Elementele inventariului fiind astfel estimate dedesuptul valoarei lor efective, exagerațiunea activului nu este de temut.

In realitate, acest procedeu, a cărui întrebuințare se poate justificà pentru unele elemente cum sunt construcțiunile ce sufăr o depreciere normală, adesea ușor de calculat dinainte, nu este exact.

Mai întâiu nu atrage o exagerare a activului, ci, din contra ajunge la o disimilare parțială a lui. O sumă fixată dinnainte dacă este calculată cu prea multă generozitate determină o progresiune de amortizare mai repede decât aceia a deprecierei reale și care în curând se traduce prin constituirea u-

---

[1]) Trib.-Seine 20 Decembre 1894, Rev. des Soc. 1895, 105; Ann. de dr. com. 1895 p. 61.

nei rezerve oculte, invizibilă în bilanț, și care crește la fiece exercițiu. Or, fidelitatea inventariului prescrie numai amortizarea necesară. Fără îndoială, acționarii nu se pot plânge de o amortizare exagerată, fiind că beneficiile întrebuințate spre a construi această amortizare sunt oarecum capitalizate și le vor aveà la lichidarea societății. Dar în ceee ce privește pe purtători de părți și usufructuarii unor acțiuni, cari au drept numai la dividende, orice deturnare sau disimulare de beneficii poate fi considerată ca o fraudă dirijată în contra-le.

Dacă din potrivă, și aci este ceea ce ne interesează în special, suma fixată dinainte este inferioară deprecierei reale, inconvenientul este mai rău, fiindcă societatea ajunge repede la distribuirea de dividende fictive. Amortizarea invariabilă și automatică este, în această privință, periculoasă și inexactă.

Spre a conchide, amortizarea prin mijlocul unei sume insuficiente poate astfel să permită societății a distribui dividende superoare beneficiilor reale și duce la o reducțiune anticipată a capitalului social. Este mult mai de preferat să se lase toată latitudinea consiliului de administrație când stabilește amortizarea ce trebue să suporte fiecare din elementele activului, amortizare ce este cerută pentru exactitatea inventariului.

Diminuarea pasivului.

Diminuarea simulată a pasivului poate să rezulte din atribuirea unei valori inferioare adevăratei sale valori, la diferitele lui capitole. Această diminuare începe capitalul social și are drept consecință revelarea beneficiilor fictive, adică beneficii cari nu apar în inventariu dacă sarcinele pasive ale societății erau menționate cu exactitate și fără restricțiune.

Capital. — Când se înscrie capitalul la pasiv nu se ține seamă de ridicarea sau scăderea acțiunilor, deci inexactitatea de estimațiune nu pare posibilă. Cu toate acestea, capitalul social poate să fie redus din cauza abundenței sau a pierderilor. Printr'un vot al adunărei generale a acționarilor poate fi redus la o cifră inferioară cifrei sale nominale.

Cari sunt puterile adunărei generale în această privință? Și reducțiunea la ce reguli de fond și de formă ascultă? După cari procedee trebue efectuată, prin micșorarea cifrei nominale a acțiunei sau prin micșorarea numărului acțiunilor, schimbând sau rescumpărând aceste acțiuni? Ce drepturi trebue să respecte reducțiunea? Toate aceste chestiuni fiind mai importante trebuiau relevate, însă voiu căută să rămân asupra obiectului acestui capitol care este disimularea unei părți din pasiv destinată să reveleze un excedent de activ factice.

Ceea ce trebue să cunoaștem, în această privință, sunt rezultatele la care duce în practică reducțiunea, regulat votată a capitalului social și anume: rambursarea ce se face acționarilor, a unei părți din acest capitol de care societatea nu mai are trebuință spre a satisface cerințele întreprinderei, liberarea vărsămintelor complimentare neefectuate; scăderea, din cauza pierderei, a cifrei activului social nominal la cifra activului real.

Răscumpărarea acțiunilor pe care o face o societate are de efect anularea acestor acțiuni. In ce măsură se reduce capitalul social și cum poate această reducțiune să favorizeze o disimulare de pasiv?

Dacă societatea răscumpără titlurile sale cu beneficii sau cu rezerve, disponibile realmente, ea își amortizează capitalul, iar nu-l reduce. Această operațiune nu duce la reducțiunea capitalului social, ci aceasta rămâne efectiv acelaș.

Acțiunile cari reprezintă o porțiune din activul social, și nu sunt această porțiune însăși, dispar, dar capitalul nu variază. Acționarii, ale căror acțiuni nu au fost rescumpărate, rămân totdeauna proprietari, și creditori al totalităței capitalului și vor fi mai puțin a-l împărți.

Răscumpărarea acțiunilor, în special supra-pari, cu beneficii nerealizate are drept consecință absorbirea activului social. Această operațiune, al cărei efect apare numai în momentul lichidărei, plasează la această epocă pe acționarii cari nu și-au vândut titlurile societăței în prezența unui activ absolut irealizabil. Până atunci, pretinsele beneficii întrebuin-

ţate pentru rescumpăraea acţiunilor, nu erau în realitate alt decât fracţiuni de capital rambursate cu anticipaţie.

Prin urmare, in aceste hipoteze capitalul social trebue să figureze cu cifra sa integrală la pasivul inventariului şi bilanţului. De se procede invers, apare în compturi o diminuare a pasivului care nu este reală.

Reducerea capitalului social rezultată din descărcarea dată acţionarilor trebue să fie privită de o potrivă cu neîncredere, căci ea este foarte adesea decisă când acţionarii vor să scape de noui cereri de vărsăminte necesitate de un mers rău al afacerilor sociale.

Pentru a face să apară un excedent de activ, societatea disimulează o parte din pasiv sub aparenţele reducerei. In realitate continuă să contracteze obligaţiuni şi în curând o vedem în faliment.

Reducerea capitalului social din cauza pierderilor pare a fi o operaţiune destinată să îmbunătăţească situaţiunea socială. Ea are de rezultat să pună în armonie capitalul social cu consistenţa adevărată a activului, mai ales când este dovedit că valoarea aportorilor a fost exagerată.

Adeseori această reducere ascunde o rambursare parţială a acţiunilor. Exagerată sau simulată, ea permite de a înscrie în inventariu beneficii pe care societatea le distribue acţionarilor, deşi ele nu există decât pe hârtie. In definitiv scopul reducerei este să disimuleze o parte din pasiv ca astfel să apară un excedent de activ care va servi drept bază unei distribuiri de dividende fictive.

In asemenea condiţiuni, reducerea capitalului social nu este de cât un simplu joc de scrieri, cari permit societăţei să nu rămână mulţi ani, poate, fără beneficiu.

Rezerve. — Rezervele trebuesc să figureze la pasiv cu suma lor exactă, adică cu o cifră determinată dinainte, sustrasă arbitrariului evaluaţiunilor.

Sunt trei feluri de rezerve şi anume: rezerva legală care se constitue în societăţile anonime printr'o preluare anuală obligatorie de cel puţin o a douazecea parte asupra beneficiilor nete ale societăţei, până se va atinge cel puţin a cincea parte din capitalul social (art. 184 c. com. ital. 182).

Rezerva statutară ce este impusă de statute.— Rezerva extraordinară care nu e prevăzută nici de lege, nici de statute. Sumele cari reprezintă aceste rezerve trebuesc să fie constituite cu beneficii reale, dacă nu efectul rezervelor ar fi să se înceapă capitalul şi dividendele distribuite vor fi fictive.

Datorii. — Toate datoriile sociale, fără excepţie, trebuesc să figureze la pasiv cu suma lor integrală. Cea mai mare parte au de obiect o sumă de bani şi nu necesită o estimaţie.

Să remarcăm, mai întâi împrumuturile contractate de societate sub formă de obligaţiuni, nu pentru aşi mări capitalul social ci numai spre a-l menţine la cifra primitivă. Ei bine societatea este constrânsă să prefacă fondul său de rulment insuficient sau să dobândească construcţiuni noui. Rambursarea singură a acestui capital împrumutat va lăsà liberă partea din activul social grevată de plata obligaţiunilor.

Ca şi împrumuturile, primele de rambursare, de sunt, vor fi trecute la comptul profit şi pierderi, iar nici de cum adăogite la capital.

Alte datorii sunt grupate la pasiv sub rubrica creditori. Cele mai importante sunt datoriile societăţei către personal. salariile lucrătorilor cari nu sunt plătiţi în ziua inventariului, deposite în compt curent, fondurile caselor de ajutor, de retrageri, datoriile societăţei către furnisorii cari nu îşi văd facturile achitate decât după recepţiunea mărfurilor expediate; cupoanele de acţiuni, de obligaţiuni, chiriile şi arenzile scăzute şi neplătite celor cărora li se cuvin.

Pentru datoriile ne lichide se impune o evaluare. Societatea s'a obligat, de exemplu, să liberezе o oarecare cantitate de mărfuri. Dela liberare, acestea vor trebui evaluate cu acelaşi scrupul ca şi când ar fi fost vorba de a inventarià un element al activului.

CAPITOLUL III.

FICTIVITAȚEA DE DIVIDENDE ȘI DISTRIBUIREA EFECTIVĂ A LOR

Distincțiune între beneficiu și divident. — Când un beneficiu este real, când fictiv. — Distribuire efectivă de dividende.

Când vorbim de beneficii trebue să facem o distincțiune esențială după cum considerăm existența ori destinația lor. Beneficiile nu trebuesc confundate cu dividendele. Dividendul este o porțiune din beneficile ce sunt destinate acționarului. Deci fictivitatea unui divideud este subordonată aceleia a unui beneficiu?

Când un beneficiu este real și când este fictiv? — In accepțiunea largă a sa cuvântul beneficiu este sinonim cu cuvântul câștig și în consecință opus cuvântului pierdere.

Această definițiune este prea vagă pentru oricine vrea să aibă o idee exactă de realitatea sau fictivitatea beneficiilor.

Intr'o societate pe acțiuni, ca și în orice societate sunt două feluri de beneficii, și anume: a) beneficiul de ansamblu revelat la sfârșitul societății prin lichidarea sa. El se obține comparând situațiunea inițială cu cea finală a societății, prin compensarea anilor buni cu cei răi. Toate datoriile fiind plătite, fiecare asociat reia partea sa socială, și dacă mai rămâne vre-un excedent acesta constitue beneficiul.

b) Beneficiul anual revelat de către inventariu la sfârșitul fiecărui exercițiu, după un an de operațiuni sociale. Este excedentul unui exercițiu asupra exercițiului precedent. Asociații nu se unesc numai spre a împărți un beneficiu de an-

samblu, care știm că apare foarte târziu, ei doresc să obțină un venit anual al mizelor ce au adus în societate. Noțiunea acestui din urmă beneficiu trebue s'o precizăm.

In general putem spune că un beneficiu este un excedent al activului social asupra pasivului social. Beneficiul nu este, după cum pretinde d. Decugis [1] un excedent al încasărilor asupra cheltuelilor". Un excedent al încasărilor înseamnează că s'a primit mai mult de cât s'a debursat, că s'a vândut mai scump decât s'a cumpărat.

Incasând o sumă nu putem spune că am realizat un câștig fiind că această sumă încasată poate fi absorbită în totalitate sau în parte de sarcini sociale și să se traducă în definitiv printr'o pierdere. Societatea poate să nu realizeze beneficii chiar atunci când balanța stabilită revelează un excedent de încasări asupra cheltuelilor. Prin el însuși, acest excedent nu este un câștig ci numai un beneficiu brut. Incasarea poate proveni dintr'o vindere a mărfurilor sau o negociare a titlurilor neplătite. Activul nu se confundă cu incasul, pasivul nu se confundă cu cheltuelile. Trebue să se facă balanța și a unuia și a altuia, iar asupra beneficiului brut să se calculeze beneficiul net, care este adevăratul excedent al activului asupra pasivului.

Activul care trebue să depășească pasivul este acela ale cărui elemente diferite au fost înscrise în inventariu cu valoarea de realizare. Dacă excedentul este rezultatul unei majorări a tuturor acestor elemente, sau a unora dintre ele, nu este beneficiu; excedentul revelat ne-având existența fictivă de oare ce este reprezintat printr'o majorare căreia chiar este datorit. Ce pasiv trebue depășit? Activul trebue să acopere datoriile societății către terții și către ea însăși. Și trebue să acopere datoriile societății către terții, ori care ar fi natura lor: creanțele terțiilor asupra societății, rambursarea împrumuturilor, interesele sumelor împrumutate. Prin jocul comptului profit și pierderi, beneficiul brut trebue să suporte toate sarcinele sociale, toate sumele utile spre a acoperi aceste datorii.

In sfârșit, activul trebue să acopere datoriile societății către ea însăși, adică capitalul social și rezervele. Prin rezervă

trebue să înţelegem rezerva legală impusă societăţilor anonime, sau rezerva statutară care'i ţine locul. Trebue să găsim la activ reprezintarea acestor elemente sub o formă oarecare, şi anume: imobile, material, mărfuri, titluri, etc.

Aşa dar, dacă datoriile sociale sunt plătite, capitalul şi rezervele acoperite de activ, şi totuşi rămâne un excedent, reprezentat printr'un surplus de activ net, acest excedent este un beneficiu. Până atunci nici un beneficiu nu este realizat, iar dacă inventariul revelează vre-unul, atunci acesta este fictiv.

In practică determinarea acestui excedent se loveşte de oarecare dificultăţi. Am văzut mai sus sub titlul: Beneficii realizate posterior, pierderi.

Ei bine în ceea ce priveşte rezerva se naşte aceeaşi chestiune.

Dacă rezerva legală sau rezerva statutară care'i ţine locul este începută, sau nu este încă constituită, nu poate fi vorba de excedent de activ asupra pasivului până la reconstituirea sa. Pasivul este necomplect. Sumele, cari după plata datoriilor trebuesc afectate pentru rezerve nu sunt beneficii chiar când provin din încasări. Ele nu sunt nici odată destinate să fie distribuite, ci servesc spre a întări capitalul; aşa dar nu pot fi considerate ca un câştig. Dacă, după plata datoriilor, rezervele absorb surplusul beneficiilor brute, societatea nu mai are nici un beneficiu de înregistrat. Dacă, totuşi ea'l înregistrează, nu face decât să menţioneze beneficii fictive.

Soluţiunea diferă când este vorba de rezerva extraordinară, în societăţile pe acţiuni, sau de rezerva statutară, în societăţile în comandită pe acţiuni.

Rezerva extraordinară nu există decât după plata datoriilor şi după reconstituirea capitalului sau a rezervei legale, de este locul; ea este constituită dintr'o parte din sumele cari sunt un excedent de activ asupra pasivului. Esenţa sa chiar este de a fi compusă din beneficii. Şi ar puteà, fără dificultate, să fie scăzută din pasiv pentru a face să reiasă un excedent de activ, care la rândul lui ar reprezentà un beneficiu real şi ne fictiv.

Tot aşa este şi cu rezerva statutară în societăţile în coman-

dită pe acțiuni. Dar se pare că consiliul de administrațiune nu se poate atinge de această rezervă de cât numai în urma unui vot unanim al acționarilor. A diminuà rezerva, fără acest consimțimânt, ar fi să se aducă o atingere pactului social. Din contra, dacă adunarea generală hotărăşte diminuarea ei, rezultatul este apariția unui excedent de activ care este un beneficiu.

Prin urmar, beneficiul real este un excedent net al activului asupra pasivului, este produsul net anual al exploatațiunei sociale, adică sumele lichide ce există în casa societăței şi cari nu sunt absorbite de către capital sau rezerve. Beneficiul este fictiv atunci când nu există un excedent de încasări asupra cheltuelilor, şi aceasta se întâmplă atunci când pasivul, care trebue să fie depăşit de activ, nu este acoperit de către acesta din urmă. Şi este astfel când acest excedent s'a înscris în invetnariu înaintea plăței datoriilor; când, după plata datoriilor, capitalul şi rezerva legală nu sunt intacte.

Din potrivă, dacă capitalul şi rezervele au fost reduse conform prescripțiunilor statuare şi formalităților legale de publicitate un beneficiu există şi este real.

Când un dividend este real? când este fictiv? — Când beneficiul este real dividendul care este o porțiune din beneficiu e deopotrivă real; când beneficiul este fictiv, dividendul este fictiv. Ori de câte ori nu există excedent de activ asupra pasivului, dividendele distribuite sunt fictive.

La formarea noțiunei de dividende fictive contribuesc elemente comptabile şi elemente juridice. Din punct de vedere comptabil este fără îndoială că în toate hipotezele unde nu există un excedent net de activ asupra pasivului, dividendele distribuite sunt fictive, sunt imaginare.

Din punct de vedere juridic trebuesc făcute oarecari distincțiuni cerute de dependența reciprocă a elementelor ce constituesc delictul de distribuire a dividendelor fictive.

După cum am văzut fictivitatea dividendelor comandă absența sau inexactitatea inventariului şi reaua credință. Poți, cu rea credință să majorezi activul, dar poți, de asemenea să majorezi pasivul, şi dacă această majorare a activului este compensată cu oarecari omisiuni de activ, sau oarecari exa-

gerațiuni de pasiv, delictul de distribuire a dividendelor fictive nu există. Administratorii și geranții pot să restabilească sinceritatea și exactitatea inventariului.

Distribuirea efectivă de dividende. — Articolul 265 al. 2 din codul de comerț cere ca dividendele ce au fost luate cu știință din beneficii ne reale să fi fost distribuite. Această cerință a legei are o întreită însemnătate. Mai întâiu distribuirea dividendelor trebue să fie consumată. Nu este de ajuns ca ea să fi fost preparată, supusă aprobărei adunărei generale a acționarilor și chiar votată de aceștia, dacă mai târziu ei se opun la realizarea ei și refuză s'o efectueze.

In asemenea caz este numai o tentativă de distribuire. Or tentativa nu este pasibilă de penalitate decât numai atunci când legea o spune. Noi nu avem nici o dispozițiune de lege care să reprime tentaiva de distribuire a dividendelor fictive.

Apoi cum trebue consumată repartiția? Pe de o parte este sigur că dacă ea se efectuează grație fondurilor, aceste fonduri trebuesc să fie procurate de către casa societăței. Dacă sumele repartizate fuseseră avansate de către administratori sau geranți personal, delictul nu există. Pe de altă parte, dacă repartiția trebue să fie efectivă, nu este necesar să fie materială, adică, fiecare acționar să primească în bilete de bancă partea de dividende fictive.

Un dividend trebue considerat ca distribuit din acel moment când cei ce trebue să-l primească au dobândit un drept privat asupra sumelor de repartizat. Odată repartiția beneficiilor decisă, sumele cari reprezintă aceste beneficii pot rămâne în casa societăței fără să fie reclamate. Afară, doar, de cazul când o clauză din statute le destină la augmentarea aporturilor, căci atunci rămân la dispozițiunea acționarilor, geranților sau administratorilor cari rămân creditori și ca atari vin în concurs cu creditorii sociali. Repartiția delictuoasă poate să rezulte din afectarea sumei de distribuit la plata intereselor acționarilor, din atribuirea de obligațiuni de ale societăței unui acționar, drept plată a beneficiilor fictive. Ea poate, de asemenea, să se opereze pe cale de simplă compensațiune ca o datorie a acționarilor.

In sfârșit, este de observat că repartiția, consumată după

unul din modurile arătate, subsistă din punct de vedere penal chiar când posterior ar fi anulată de către o jurisdicție civilă. Și cu drept cuvânt, fiindcă atunci când un fapt delictuos s'a produs, putem noi să-i ștergem consecințele civile, și putem, printr'un fel de ficțiune nu numai să-l anulăm, dar să-l declarăm că a fost totdeauna nul, cu toate acestea, nu putem spune că nu a existat.

PARTEA III

CAPITOLUL I.

PERSOANELE CARI DISTRIBUESC DIVIDENDE FICTIVE. — RESPONSABILITATEA ŞI SANCŢIUNEA RESPONSABILITĂŢEI LOR.

Sancţiunea civilă.—Administratori.—Director. — Sancţiunea penală.

Sancţiune civilă. — In ceeace priveşte obiectul studiului nostru, codul de comerţ crează în societăţile pe acţiuni două organe, ale căror roluri sunt diferite. Un organ de gestiune, şi anume: gerant sau administrator pentru societăţile în comandită, — administrator, sau când sunt mai mulţi consiliu de administraţiune, cari la rândul lor pot da delegaţie unuia din ei ce poartă numele de director, pentru societăţile anonime; şi un organ de control, censori.

Adevăratul organ de control este adunarea generală, însă, cum ea se întruneşte foarte rar, odată pe an, şi cum este compusă dintr'un mare număr de persoane, este incapabilă de a exercità un control eficace; de aceia s'au instituit censorii, organ de control preventiv, care să controleze zilnic pe administrator în mod eficace.

Persoanele însărcinate cu gestiunea societăţei precum şi cele însărcinate cu supravegherea sau controlarea gestiunei, sunt responsabile de distribuirea dividendelor fictive, cele dintâi pentru că le-au efectuat, iar cele din urmă pentru că au tolerat această efectuare.

Să examinăm mai întâi aceste diferite responsabilităţi şi apoi condiţiunile de exerciţiu ale acţiunei care le sancţionează.

Societăţile, ne putând funcţionà prin ele însăşi, fără îndoială, că vor fi reprezintate prin intermediari necesari. Şi nimic mai juridic, de oarece, după voinţa exprimată a legiuitorului, ele constituesc persoane morale. Societăţile vor fi reprezentate prin geranţii sau administratorii lor, fie atunci când va fi vorba de raporturile ei cu terţii, fie când va fi vorba de raporturile ei cu acţionarii. Soluţiunea este, de altminteri, şi logică fiindcă geranţii şi administratorii sunt consideraţi că au primit puterile de a administrà din mâna celor cărora le aparţn. din mâna asociaţilor; este şi naturală, de oare-ce aceste persoane, intermediari necesari spre a trata cu terţii, sunt organele esenţiale ale societăţilor.

Administratorii. — Responsabilitatea administratorilor are de bază dreptul comun şi prin urmare se prezintă cu un dublu caracter, după cum e vorba de societate sau de terţii.

Responsabilitatea lor, vis-à-vis de societate este contractuală art. 1540 c. civ. şi derivă din contractul de mandat intervenit între aceasta din urmă şi administratori. Din potrivă, în privinţa terţiilor ea este delictuală şi îşi are sursa în principiul pus de articolul 998 şi 999 c. civ.

Mai poate fi delictuală vis-à-vis de acei acţionari cari crezând că acţiunile sunt în urcare, în urma distribuirei dividendelor fictive. le-au cumpărat şi în urmă, printr'o scădere inevitabilă au pierdut asupra lor.

Terţii vor aveà pentru ei şi acţiunea oblică din art. 974 c. civ., dar, după cum vom vedea societatea poate transige cu administratorii, poate să le aprobe compturile. Amândoă aceste măsuri au de rezultat dispariţia acţiunei în responsabilitate a societăţei, prin urmare ridicarea acestui recurs din mâna terţiilor.

In principiu, aceleaşi măsuri sunt aplicabile administratorilor şi censorilor. Trebue, însă, să ţinem seama la aplicaţiunea lor de un lucru, că cei dintâi sunt geranţi, deci cu o răspundere mare; pe când cei de al doilea sunt numai simpli su-

praveghetori, cărora nu le este permis nici să se amestece în gestiune, aşa că responsabilitatea le este mult mai mică.

Gratuitatea mandatului va fi o cauză de atenuare; un salariu, din potrivă, o cauză de agravare a responsabilităţei, mai ales când este cert că acest salariu a fost cauza pentru care administratorii nu şi-au îndeplinit datoriile. De exemplu, prin distribuirea dividendelor fictve au făcut să se creadă o prosperitate factice a societăţei de natură a mări durata societăţei şi a le permite cu acest chip să-şi încaseze salariul, iar de sunt interesaţi în beneficile societăţei să-şi mărească interesele lor.

Legiuitorul comercial a consacrat în mod expres, prin art. 149, responsabilitatea solidară a administratorilor atât către asociaţi cât şi către cei de al treilea. Şi, deşi sunt mai mulţi, nu este nevoe de prezenţa tuturor pentru a se lua o hotărâre validă; ci prezenţa a jumătate din ei, dacă actul constitutiv nu cere un număr mai mare, este suficientă, dar indispensabilă. Deciziunile lor leagă pe toţi membrii, aşa că cu greu poate să pară aplicabilă responsabilitatea individuală. De altfel şi legea a obligat pe administratorii ce nu sunt în culpă să facă să se constate imediat, în registrul deliberaţiunilor, împotrivirea lor, încunoştiinţând totdeodată în scris şi pe censori.

Pentru administratori ca şi pentru censori mai există o solidaritate, şi aceasta rezultă din garanţia pe care ei trebue s'o depună în casa societăţei (art. 124 şi art. 186 al. 10 c. com.). Aceasta este o solidaritate specială sau mai bine zis o solidaritate reală, de oarece, fie sub forma lichidă, fie sub formă de efecte publice, fie, în fine, sub formă de acţiuni, suma vărsată răspunde de actele chiar personale ale unui din administratori. O asemenea solidaritate a fost criticată, căci administratorii nu se aleg între ei şi este nedrept, în principiu, să pui nişte fapte în sarcina celui ce n'a luat parte la săvârşirea lor [1].

Administratorii nu răspund decât de faptele lor; ei nu pot fi declaraţi responsabili pentru că au distribuit dividende fictve după un bilanţ dresat de către predecesorii lor, dacă fac

---

[1]) Lyon Caen et Renault No. 826.

dovada că numai un control retroactiv al gestiunei precedente ar fi putut să le descopere exagerarea beneficiilor.

Responsabilitatea administratorilor către societate, adică în calitate de mandatari este mai gravă decât acea pe care o au față de terții.

In Franța, jurisprudența a făcut deseori aplicațiunea acestui principiu, dar uneori a uitat că art. 1383 c. civ. fr. (sau 999 c. civ. al nostru) sancționează neglijența sau chiar imprudența. Exemplu: afacerea Compagnie immobilière [1].

Frauda care consistă în a face să se creadă că o societate prosperează, grație dividendelor fictive ce distribue, o întâlnim foarte des în societățile anonime. Printre creditorii ce au să intenteze acțiunea în responsabilitate, vor fi de cele mai multe ori purtătorii de obligațiuni. Și în adevăr, seduși de beneficiile ce le-au fost puse sub ochi au crezut că fac o afacere excelentă plasându-și banii într'o societate care merge așa de bine.

Director. — Administratorii încredințează uneori direcțiunea afacerilor sociale unui străin, numit director, sau unuia dintre ei numit administrator delegat, sau mai multora, cari, reuniți formează consiliul de direcțiune.

Oricare ar fi modul lor de numire, adică de adunarea generală (la soc. anonime), prin actul constitutiv sau statute, aceste diferite organe sunt responsabile în calitate de mandatari și după art. 999 c. civil. Societatea mai poate aveà contra directorilor acțiunea directă pe care o acordă art. 1542 c. civ. în contra mandatarului substituit. Ei ar puteà fi declarați responsabili către terții dacă au eșit din limitele mandatului lor, nedând acestora putința să vadă excesul de putere.

Geranții. — In general, geranții în societățile în comandită simplă sau pe acțiuni, sunt asociați solidari și cu respundere nelimitată de datoriile sociale. Aici chestiunea nu prezintă mare dificultate. Ei răspund cu toată averea lor de prejudiciul ce au cauzat prin distribuirea dividendelor fictive.

Toate aceste persoane cari au conlucrat la distribuirea di-

---

[1]) 27 Avril 1870, D. 70. 2. 121.

videndelor fictive sunt pedepsite cu o amendă de 5000 de lei, afară de pedepsele prescrise de codul penal.

Sancțiune penală. — Dispozițiunile penale în contra geranților sau administratorilor, în caz când distribuirea de dividende pe cari au făcut-o ar aveà caracter delictuos, sunt cuprinse și în partea finală a art. 264 c. com. și în prima parte a art 265 c. com. Și distribuirea de dividende fictive are caracter delictuos când a fost făcută cu știința, în lipsă de bilanțuri sau contrariu cu ceea ce rezultă dintr'însele, sau prin mijlocire de bilanțuri fraudulos stabilite și din beneficii nereale.

Acest delict este asimilat cu delictul de escrocherie și legea găsește că este loc la aplicarea art. 332 c. penal.

O asemenea dispozițiune nu oferă nici o dificultate de aplicațiune sau de interpretare. Conform principiilor generale, pentru ca delictul să existe, trebue intențiunea frauduloasă a culpabilului. Tot astfel actul trebue să fie săvârșit; și în zadar s'ar afirmà că în urma unui inventar dresat în mod fraudulos, gerantul sau administratorul au propus să distribue dividende fictive. Dacă această distribuire n'a avut loc, fiecă propunerea a fost refuzată, fie pentru orice alt motiv, delictul nu există. Nu este decât o tentativă de delict și pe care legea n'o pedepsește.

CAPITOLUL II.

EXERCIŢIUL ACŢIUNII ÎN RESPONSABILITATE. — ACŢIUNI SOCIALE. — ACŢIUNI INDIVIDUALE.

Societatea este in bonis. — Societatea este in faliment.

Acţiunea în responsabilitate, fie în contra geranţilor, fie a administratorilor, a directorilor sau a censorilor, este supusă la aceleaşi condiţiuni. Situaţia societăţei prezintă o mare importanţă, de aceia vom examinà-o din două puncte de vedere, şi anume: dacă este in bonis şi dacă este în faliment.

Societatea este in bonis. — Când este vorba de acţiunea în responsabilitate ce aparţine terţiilor, nu este nici o dificultate; fiecare o exercită cum crede mai bine.

Dar, rare ori terţii vor aveà să exercite acţiunea în responsabilitate pentru distribuire de dividende fictive în timpul cât durează societatea; şi greu ar puteà ea invoca un prejudiciu carecare ce le-ar fi fost cauzat.

Aşa dar mai de grabă vor aveà ocazia să intervină în caz de faliment.

Acţionarii cari au o pretenţiune personală în contra membrilor consiliului de administraţiune; acei, ce am văzut, că au cumpărat acţiuni posterior distribuirei de dividende fictive şi cari au pierdut asupra lor, pot să intenteze acţiunea individual.

Şi acţiunea lor este născută dintr'un delict sau quasi-delict (art. 998 şi 999 c. civ.) distinctă de aceea care o vor aveà din mandatul social.

In asemenea caz vor fi atâtea acţiuni câte persoane lezate.

Nu tot astfel stau lucrurile când este vorba de o acţiune a societăţei în contra administratorilor, căci în acest caz ea va aveà caracterul unei acţiuni intentată pentru distribuire de dividende fictive, prejudiţiul fiind cauzat societăţei, adică repartizat de o potrivă asupra fiecărui asociat şi proporţional cu miza sa. Pentru a fi loc la o acţiune individuală trebue să presupunem o repartiţie de dividende fictive cu escluderea mai multor asociaţi, ceea ce este invresamblabil.

Această acţiune socială este acţiunea mandati directa. In principiu, ea trebue să fie exercitată în numele societăţei, de către administratori, sau de o persoană indicată expres pentru aceasta. Este exercitată de către administratori atunci când aceştia urmăresc pe vechii administratori, sau o parte din consiliul de administraţiune urmărind cealaltă parte. Dar, în asemenea împrejurare trebueşte o deliberaţiune a adunărei generale, căci acţiunea de mandat nu poate fi exercitată de către mandatari în contra altor mandatari; ea aparţine adunărei generale şi o exercită prin censori, atunci când întregul consiliu de administraţie este în culpă (art. 154 c. comerc.)

Când societatea stă în inacţiune, poate unul sau mai mulţi acţionari să intenteze acţiunea socială?

In mod logic, ar trebui să se refuze acţionarilor dreptul de a exercità pe cale individuală acţiunea socială. Şi în adevăr, administratorii sunt mandatarii societăţei, iar nic de cum ai fiecărui asociat, deci, ei trebue să dea socoteală societăţei. Asociaţii cari nu sunt personal mandanţi nu pot fi admişi să se prevaleze de un mandat vis-à-vis de acei cari nu sunt mandatarii lor personali.

De altfel s'ar naşte o serie nesfârşită de procese şi de încurcături considerabile.

Fără să neg caracterul social al unui asemenea mandat, imi permit a preconiză altă părere, contrară celei de mai sus. Dacă adunarea generală refuză să-şi facă datoria, nu este drept ca vre-unul din membrii să sufere consecinţele acestui refuz. Când colectivitatea îşi neglijează interesele, ră-

mâne ca individul să intre în acţiune, căci apărându-şi drepturile şi interesele sale, le apără pe ale tuturor.

Şi legiuitorul nostru a procedat cu înţelepciune când a consfinţit această teorie prin dispoziţiunile art. 154 c. com. Dându-şi seama de interesul ce fiecare are în societate el a mers mai departe şi a stabilit că chiar în caz de acţiune a adunărei generale, totuşi, fiecare asociat are dreptul să denunţe censorilor fapte cari trebuesc cenzurate.

O chestiune al cărui interes nu este mic e de a se şti dacă dreptul individual de a urmări pe administratori se transmite cu acţiunile.

Intrucât priveşte acţiunea care rezultă din prejudiciul cauzat cumpărătorilor, victime ale unei urcări factice, consecinţă a distribuirei de dividende fictive, ea este esenţialmente personală acelora cari au suferit prejudiciul, căci are la bază un delict şi nu este transmisibilă ipso factu. Şi cu drept cuvânt, cumpărătorul primitiv singur a suferit prejudiciul, lui i se cuvine despăgubirea. Pentru ca dreptul la daune să fie transmis cesionarului este nevoe de un contract formal.

In afară de acest caz primul cumpărător conservă acţiunea sa. Şi, de fapt, este singurul caz care să poată da loc la o acţiune individuală în urma distribuirei de dividende fictive. Acţiunea socia'a aparţinând societăţei orice acţionar nu va avea dreptul s'o exercite în condiţiunile prescrise de codul de comerţ art. 154, prin simplul fapt că este asociat.

Societatea este în faliment. — Sindicul poate să exercite acţiunile ce aparţin societăţei în contra administratorilor. Dacă admitem că dreptul individual de a exercită acţiunea socială nu există, nu este nici o dificultate fiindcă sindicul este acel ce o intentează. Dar am văzut că legiuitorul comercial de libertatea fiecărui acţionar de a se mişcă. Ei bine, păstrează ei această libertate în caz de faliment al societăţei?

S'a susţinut că suspendarea oricărei urmăriri individuale fiind una din consecinţele falimentului acţionarii nu mai pot face nici o urmărire. O asemenea teorie, în cazul de faţă, nu se poate susţine, de oarece administratorii sunt terţii, ei nu sunt societatea. Or, societatea este aceea care a căzut în faliment şi dreptul de urmărire este suspendat numai în ceea

ce privește pe falit, măsura nu se poate întinde asupra terțiilor ce exercită acțiunile lor în contra altor terții. In caz când există acțiuni individuale ele aparțin acționarilor, este evident că sindicul nu va fi admis să le exercite.

Nu se poate pretinde că sunt acțiuni de ale falitului, adică ale societăței, și prin urmare să se invoace desesizarea. De asemenea nu sunt nici acțiuni ale terțiilor în contra falitului și suspendarea dreptului de urmărire individuală nu se aplică.

Care este situația creditorilor sociali? — De sigur, ei nu pot să exercite acțiunea oblică din articolul 974 c. civ., fiindcă singur sindicul o poate exercità, ca o acțiune a societăței ce este.

In ceea ce privește acțiunile ce le aparțin direct în contra administratorilor (art. 998 și 999 c. civ.) numai sindicul, care de altfel îi și reprezintă le poate exercità.

Avantajul practic al unui asemenea procedeu nu se poate nega, dar aceasta nu înseamnă că este justificat de principiile dreptului.

Sindicul reprezintă pe creditori în ceea ce privește acțiunile pe cari ei le-au în contra falitului, este adevărat, dar el nu-'i reprezintă pentru acelea pe cari le au în contra terțiilor. Or, aci administratorii au caracterul de terții, nu putem să-i asimilăm cu societatea în faliment.

CAPITOLUL III.

BENEFICIARII DISTRIBUIRILOR DE DIVIDENDE FICTIVE.

Situaţiunea beneficiarilor este diferită după cum ei fac parte dintr'o societate în comandită sau dintr'o societate anonimă.

Fără îndoială, că chestiunea nu prezintă nici un interes pentru comanditaţi, ei, în ori şi ce caz, sunt solidar şi nemărginit responsabili de datoriile societăţei.

Nu tot acelaş lucru pentru comanditari; faţă de ei interesul chestiunei este mare, fiindcă ei luptă cât mai mult să nu restitue asemenea dividende. In sprijinul intereselor lor au art. 117 din codul de comerţ, în virtutea căruia nu sunt ţinuţi să restitue dividendele fictive dacă au fost de bună credinţă când le-au perceput, adică, dacă bilanţul a fost făcut regulat ca formă (nu ca fond) aşa că comanditarii nu puteau descoperi frauda.

Cu toate acestea, două interese opuse rezultă din această dispoziţiune, şi anume: interesul creditorilor, care este sacrificat de dispoziţia legislativă şi interesul acţionarilor adică comanditarilor menajat de aceeaşi dispoziţie. Care din amândouă trebue preferat?

Că este util să favorizăm pe acţionari spre a puteà strânge capitalurile necesare unei comandite pe acţiuni, foarte bine; dar, nu trebue să pierdem din vedere ceea ce este just. Şi este just ca creditorii să fie plătiţi, conform principiilor generale ale dreptului, asupra activului social, mai înainte ca acţionarii să primească o centimă drept beneficiu.

Articolul 117 c. com pune ca principiu că comanditarii nu vor restitui dividendele fictive dacă au fost de bună credinţă şi le-au perceput conform bilanţurilor regulate.

Când însă este un bilanţ regulat? Atunci când el conţine: a) capitalul social care există în realitate; b) suma vărsămintelor făcute şi a celor ce sunt în întârziere; c) beneficiile în adevăr realizate şi pierderile încercate.

Dacă numai în caz când bilanţul nu conţine elementele de mai sus, administratorii vor fi ţinuţi să restitue dividendele fictive ce au perceput, apoi, pot să fie liniştiţi că nu vor restitui nimic niciodată. Şi cu drept cuvânt, fiindcă este foarte greu de conceputn ca un gerante, administrator, sau consiliu de administraţiune să consimtă a distribui dividende fără să îndeplinească asemenea formalităţi elementare.

Dacă, însă, se face dovada relei credinţe a comanditarilor, adică, dacă se probează că ei au ştiut că dividendele percepute erau fictive, ei vor fi ţinuţi să le restitue, chiar când au fost distribuite conform bilanţurilor legale dresate.

Fără îndoială, că dacă s'au distribuit dividende după un bilanţ neregulat, sau chiar în lipsa de bilanţ, dar se probează că aceste dividende erau reale, ele rămân comanditarilor, căci numai dividendele fictive trebuesc restituite. Şi cum s'ar puteà altfel, când legea permite comanditarilor, dacă au fost de bună credinţă, să păstreze dividendele fictive; va putea să-i oblige la restituirea lor când aceste dividende sunt reale?

In societăţile anonime, acţionarii cari au încasat dividende fictive nu sunt obligaţi să le restitue. Observăm că aci, legiuitorul, — fiindcă această dispoziţiune este înscrisă în art. 183 ultimul alineat, — nu mai face nici o deosebire, nu mai pomeneşte nimic de buna sau reaua credinţă de care vorbeşte la societăţile în comandită. Prin urmare, fiecă sunt de bună ori de rea credinţă, acţionarii cari au perceput dividende fictive nu sunt ţinuţi să le restitue.

CONCLUZIUNE

Acestea sunt cele ce aveam de spus asupra dividendelor fictive, precum şi a elementelor ce constituesc delictul de distribuire de dividende fictive. Deşi studiul arată că elemente positive lipsesc şi prin urmare ceea ce fac aci este doctrină, totuşi, m'am silit să arăt cum, în societăţile pe acţiuni, administratorii sau geranţii reuşesc, — graţie mijloacelor meşteşugite de comptabilitate — să ascundă în dosul unui bilanţ falş adevărata situaţiune a societăţei. Şi m'am silit să indic mijloacele prin cari s'ar puteà ajunge la stăvilirea acestui rău.

De la început un fapt izbitor se prezintă; şi acesta este modul de confecţionare a inventariilor şi bilanţurilor. Fără îndoială, administratorii şi geranţii dau socoteală, acţionarilor, la sfârşitul fiecărui an, de modul cum a mers societatea. Dar oare aceasta este de ajuns? Apoi de cele mai multe ori şi pentru cea mai mare parte din acţionari bilanţurile pe cari le prezintă cei însărcinţi cu girarea societăţei sunt adevărate cărţi chinezeşti; ei nu pricep nimic.

Şi nu numai ei, dar uneori chiar comptabili de meserie nu văd nimic. Atunci, cum vor puteà ei protestà în contra unor cifre pe cari nu le înţeleg.

Publicul nu poate urmări mersul operaţiunilor sociale, fiindcă mai întâi, nu are la dispoziţiunea sa bilanţuri clare şi detaliate, şi apoi, o metoadă practică, graţie căreia să poată descoperi punctele slabe cari au servit de umplutură. Prin urmare, o neprevedere sau neglijenţă nu i se poate imputà, de oare ce, după cum am spus mai sus, nu-i poţi cere ceva

mai presus de puterile lui; ceva care de multe ori ambarasează pe specialişti. In definitiv, ceea ce formează obiectul plângerilor acţionarilor este că ei, prin ei înşişi, nu pot să-şi dea seamă de inexactitatea, de insuficienţa instrumentelor ce li se prezintă. De aceea importanţa ca pe toate căile să se răspândească această ştiinţă, ca cât mai mulţi să fie în stare să complinească această lipsă.

Sub regimul actual se ridică o chestiune importantă, din cauza lipsei unei legislaturi complecte în materie. Când se va pune chestiunea ar fi de dorit să se ţină seamă de experienţa câştigată în alte ţări şi prin chiar dispoziţiuni legislative, lămurindu-se chestiile în discuţiune să se dea putinţa ori cui să judece cu competinţă gestiunea societăţei. Fireşte mai rămâne încă o mare dificultate, contactul între societar şi societate unde numai administratorii au posibilitatea să cunoască starea reală a unei gestiuni.

Şi această chestiune merită, fără îndoială, o deosebită atenţiune fiindcă în sistemul actual nu numai lipsa de pricepere dar şi această lipsă de contact favorizează manoperile atât de dăunătoare societăţilor comerciale. Pentru remediarea răului s'au propus mai multe sisteme.

In faţa acestui pericol de desordine comptabilă s'a emis ideia de a se stabili regule obligatorii şi uniforme pentru confecţiunea inventariilor şi bilanţurilor, reguli datorită cărora, cei interesaţi să poată vedeà imediat interesul lor. Şi această idee a fost supusă congresului ţinut la Institutul Internaţional de Statistică din Budapesta în 1901. Secretarul acestui congres, d. A. Neymarck, a fost însărcinat să caute cel mai bun mod de a confecţionà un bilanţ în societăţile anonime [1]. Un chestionar a fost redijat spre a se aveà răspunsurile oamenilor competenţi. De asemenea, au fost depuse diferite memorii.

Chestiunea nu s'a părut nerealizabilă, totuşi, fiind dificilă a fost lăsată în suspensiune.

După părerea noastră, spre a remedià răul, este absolută nevoe de a se legiferà oarecari prescripţiuni, în ceeace pri-

[1]) Rev. de soc. 1902. 447.

vește comptabilitatea și serioase îndatoriri în ce privește pe cei însărcinați cu controlul.

Ori cât ar fi de întinsă publicitatea documentelor pe cari acționarii au interes să le consulte, și ori cât de întinsă ar fi comunicarea lor, totul este ilusoriu dacă acționarii nu au putința să exercite un control luminat asupra conținutului acestor documente. Or în aceasta constă lacuna. O bună comptabilitate poate să prevină abuzuri și să evite multe ruine.

O comptabilitate elementară, suficientă, poate, unui comerciant, nu este destul de puternică spre a salvà drepturile acționarilor și ale creditorilor sociali. A prezentà tuturor, „un adevăr comptabil", urmând o metodă rațională și reguli precise, a impune societăților o confecționare a inventariilor și bilanțurilor urmând anume principii de evaluare, ca astfel să se poată ceti de oricine, și cu ușurință, iată ce trebue făcut.

Aceste reguli se pot rezumà astfel:

1) Să se estimeze fiece element al patrimoniului social la justa lui valoare. Această valoare este valoarea de realizare ce se obține plecând de la o bază sigură, prețul costului, rectificat printr'un fond de rezervă special sau de amortisment, destinat să înregistreze minus valutele constatate, sau majorat prin înscrierea unei plus valute sigure, dacă există.

2) Să se claseze diferitele compturi după o ordine logică, urmând mersul operațiunilor sociale și înglobându-le pe toate fără excepțiune, răspunzând în sfârșit, prin subdiviziunile sale la trebuințele de control și, de informațiune. Această clasificare se poate face în modul următor: compturile capitalurilor, compturile valorilor inventarului, copturile terțiilor, compturile rezultatelor.

3) In sfârșit, în aceste compturi să se indice fiece lucru fără equivoc; să se determine un loc anumit pentru fiecare element al activului și al pasivului; să se facă ca fiece amortisment să corespunză cu activul pe care'l afectează.

Usul regulilor obligatorii și uniforme în confecționarea inventariilor și bilanțurilor ar ajunge curând la unificarea acestora din urmă. Adopțiunea lor va aveà de efect, substituirea ordinei comptabile arbitrarului. Ea va înlesni pe acționari să citească și să înțeleagă inventariile și bilanțurile.

Această reglementare legală este corectivul trebuincios compturilor mincinoase cari disimulează pierderi sau exagerează beneficii, adică favorizează distribuirea dividendelor fictive.

Unele legiuiri străine prescriu un mod de confecționare a bilanțului. După art. 261 din codul de comerț german ori ce element al activului trebue inventariat pe maximul prețului costului. Codul ungar prescrie estimația fiecărui lucru la valoarea pe care o avea în ziua închiderei exercițiului anual.

Art. 616 din legea Elvețiană (14 Iunie 1881) impune ca statutele să indice modul de confecționare și de examinare al bilanțului, precum și regulele proprii de calculare și distribuire a beneficiilor și așa altele multe.

Fără îndoială, o vigilență inteligentă și luminată a acționarilor, exercitată cu garanțiile unei comptabilități metodică și rațională, va fi eficace.

Punând pe cei interesați (mandanți) față în față cu mandatarii, ea va atenuà inegalitatea evidentă care'i separă. Trebue, după cum spune d. Thaller [1] „pentru a discutà un compt, un inventariu, o politică de afaceri, să pătrunzi în biurouri, să ei cunoștință de piese și de registre, să întâlnești destul de des pe oamenii spre a „discutà".

Aceasta este teoria. Această teorie pune față în față pe acționar cu administrator, cu acționar care în genere este un mic capitalist, un om simplu și foarte mulțumit să-și încaseze dividendele. cu administratorii cari sunt adevăratele puteri ale societăților moderne.

Din această inegalitete se vede ușor că este greu ca discuțiunea să aducă numai adevărul. Acest lucru s'a înțeles deja fiindcă sunt legislațiuni cari au creat organe speciale, cari împreună cu administratorii să certifice fără înconjur, valoarea reală a unei întreprinderi sociale, unde n'au fost promotori.

Așa Anglia și Germania au stabilit un control independent de comptabilitatea socială.

După art. 191 și următorii din codul de comerț german,

---

[1]) De la réforme (Rev. pol. et parl. 1903 t. p., 88 bis.

când un membru din comitetul de direcţiune sau din consiliul de supraveghere al unei societăţi anonime este în acelaş timp unul din aportorii societăţei, verificarea aporturilor este făcută de Revisoren. Aceşti Revisoren sunt numiţi de către Camera de comerţ, iar când aceasta nu există, de către tribunalul în resortul căruia societatea îşi are sediul social. (art. 192 paragraful 3). Articolul 266 autoriză de o potrivă un grup de acţionari, reprezintând a zecea parte din capital, spr a cere tribunalului sediului social designarea revisorilor, dacă acţionarii bănuesc ceva greşeli în gestiunea administratorilor.

Recrutarea acestor experţi de profesiune este facilitată în urma instituirei corporaţiunei revizorilor prin legea din 10 Aprilie 1897.

O lege engleză din 8 August 1910, impune adunării acţionarilor obligaţiunea de a alege revizori, ale căror funcţiuni sunt aproape aceleaşi ca ale comisarilor de supraveghere din legea franceză.

Dar la Londra există asociaţiuni cari recrutează personalul lor pe cale de cooptaţiune cerându-i cunoştinţi controlate cu severitate. Acestea sunt „Institute of charter ed accoutants in England and Wales“, încorporată în virtutea unei charte regale din 11 Mai 1880 şi Society of acoutants and auditors, încorporată în 1888. Se vede, prin urmare din cele expuse până aci că ţările cari au o viaţă intensă economică au trebuit necesarmente să rezolve problemele pe cari în mod fatal le aduc funcţionarea societăţilor comerciale. Şi numai la noi în această direcţiune este, fără îndoială, mult mai uşor.

Legislatura noastră incomplectă se poate uşor îmbunătăţi ţinându-se seama de experienţa altora.

Şi lucrul îl cred cu atât mai necesar cu cât în viaţa noastră economică, date fiind trebuinţele mereu crescânde ale societăţei noastre, este nevoe de înfiinţarea a cât mai multor societăţi comerciale.

Pe lângă reaua credinţă, lipsa de experienţă a administratorilor a adus multe dezastre ceea ce a contribuit mult la pierderea confienţei, prin urmare la pierderea elementului esenţial pentru o mai intensă viaţă economică.

Această lipsă de experiență s'ar putea suplea în parte printr'o legislație complectă care ar sluji nu numai ca control, nevoe pentru care a fost creat în alte părți, dar care la noi ar sluji și ca fir conducător pentru administratorii de bună credință însă lipsiți de experiență. Pentru ori și ce om cu judecată importanța chestiunei este evidentă și studiul meu fără a aveà pretențiunea să dea o soluțiune definitivă chestiunilor pe cari le atinge este totuși o călăuză foarte folositoare. Firește, fenomenele economice făcând parte integrantă din viața socială sunt în contină evoluțiune ca și viața însăși; prin urmare ori câtă muncă s'ar depune nu ar fi de prisos. Pentru un moment stabilind principiile și punându-le în legătură cu legea scrisă constatăm că legiuirea noastră este incomplectă, că complectarea ar fi ușoară, dat fiind starea legislativă din alte părți și că datoria specialiștilor este să atragă atențiunea asupra lipsurilor atât de dăunătoare vieței noastre economice.

Chiar dacă mi-am făcut numai în parte această datorie eu sunt mulțumit.

TABLA DE MATERII

